

Opisniki temeljnih zmožnosti

Priročna knjižica z navodili

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

Ko je bil pred menoj koncept te knjižice, sem ga najprej bežno prelistala, pregledala naslove posameznih poglavij in vrstni red vsebin ter dobila dober občutek.

Po prvem temeljitejšem branju sem menila, da je teorije preveč, konkretnih opisnikov pa v primerjavi z njo premalo. Lotila sem se ponovnega branja in se postavila v vlogo učitelja v izobraževalnih programih za odrasle ter hitro ugotovila, da je zajeto teoretično znanje potrebno in da bo zavzetega učitelja spodbudilo k temu, da bo o predstavljenih vsebinah poiskal še podrobnejše informacije.

Vsebina drugih knjižic bi brez teoretičnih podpor - ki so jedro te knjižice, ki jo imate pred seboj - lahko bila nerazumljiva in bi dajala vtis neuporabnosti.

Olga Veldin Bednjanič, učiteljica

Naslov: Opisniki temeljnih zmožnosti – Priročna knjižica z navodili

Zbirka: 'Na poti do življenjske uspešnosti'

Avtorica: dr. Petra Javrh

Uredniki: mag. Estera Možina, Špela Lenič, Manuel Kuran

Drugi sodelavci: Olga Veldin Bednjanič, Darja Brezovar, Mateja Chvatal, Ljuba Fišer, Darja Kušar, Alenka Magajne, Darij Olenik, Breda Podboj, Tanja Princes, Slava Šarc, Jasmina Šubic

Oblikovanje: Črtomir Just, TRIK

Financer: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport in Evropski socialni sklad

Izdal: Andragoški center Slovenije, 2013, zanj mag. Andrej Sotošek

Nelektorirano besedilo

Projekt financirata Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Projekt se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljševanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.«

.....
CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

374.7(0.034.2)

JAVRH, Petra

Opisniki temeljnih zmožnosti [Elektronski vir] : priročna knjižica z navodili za uporabo : za izobraževalce odraslih / [avtorica Petra Javrh]. - El. knjiga. - Ljubljana : Andragoški center Slovenije, 2013. - (Zbirka Na poti do življenjske uspešnosti)

ISBN 978-961-6851-39-8 (pdf)

1. Gl. stv. nasl.

271769344

Vsebina

O projektu	5
Na kratko o opisnikih	6
Uporaba opisnikov v didaktične namene - praktični namigi	7
Opisniki - pomoč pri izvedbenem načrtu	8
Za izobraževalce odraslih	9
Za udeležence programov	10
Za samoevalvacijo	11
Za formativno spremljanje napredka	12
Za sumativno spremljanje napredka	13
Za predstavitev temeljnih zmožnosti zunanjim partnerjem	14
Za navduševanje potencialnih udeležencev	16
Uporabljen metodološki pristop	17
Od zgoraj navzdol: izhodišča za opredelitev opisnikov	17
Od spodaj navzgor: skupina za akcijsko raziskovanje	19
Temeljne zmožnosti	25
Kako so nastajali opisniki	28
Kako so opisniki prikazani	30
Priročni slovar	34
Viri in literatura	37
Dostop do gradiv in kompletov	39

Spoštovani izobraževalci odraslih!

Za skupine, ki so prikrajšane z vidika vključevanja v vseživljenjsko izobraževanje, smo dolžni soustvarjati nove priložnosti za aktivno pridobivanje temeljnih zmožnosti oziroma ključnih kompetenc in sicer tako za uspešno vključevanje na trg dela in socialno vključenost kot za splošno življenjsko uspešnost.

Predstave o tem, katere temeljne zmožnosti potrebujejo odrasli, da so lahko življenjsko uspešni v sodobni družbi, so različne. Odločili smo se, da z manjšimi pridrčki sledimo naboru osmih temeljnih zmožnosti, kot jih je opredelil Evropski referenčni okvir temeljnih zmožnosti za vseživljenjsko učenje in sta ga leta 2006 objavila Svet Evrope in Evropski parlament. Da bi pospešili spodbujanje in razvoj teh temeljnih zmožnosti tudi pri odraslih iz ranljivih skupin, ki se vključujejo v različne programe za odrasle ali se na kak drug način vračajo v izobraževanje, smo posebno pozornost namenili tako imenovanim **opisnikom**, s katerimi lahko zadovoljivo opišemo posamezno temeljno zmožnost.

V sklopu evropskega projekta »Razvoj pismenosti in ugotavljanje ter priznavanje neformalno pridobljenega znanja od 2011 do 2014«¹, ki ga financirata Evropski socialni sklad ter Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport, smo na Andragoškem centru Slovenije doslej razvili opisnike štirih temeljnih zmožnosti. Knjižice za posamezno temeljno zmožnost, ki sestavljajo ta komplet, bodo prispevale k lažjemu spremljanju posameznikovega napredovanja pri utrjevanju in razvoju posamezne temeljne zmožnosti in bodo

v pomoč pri transparentnem vrednotenju neformalno pridobljenega znanja.

Opisniki, ki smo jih strokovnjaki Andragoškega centra Slovenije razvili v tesnem sodelovanju z izkušenimi učitelji in mentorji s področja dela z ranljivimi skupinami odraslih, so v prvem koraku pripravljene za naslednje štiri temeljne zmožnosti:

- sporazumevanje v maternem jeziku,
- matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji,
- samoiniciativnost in podjetnost,
- učenje učenja.

Načrtujemo, da bomo v prihodnje pripravili opisnike še za preostale štiri temeljne zmožnosti.

Ta priročna knjižica z navodili za uporabo je namenjena vam, spoštovani izobraževalci odraslih, posamezne knjižice z opisniki temeljnih zmožnosti pa naj po vaši presoji in ob vaši pomoči spoznajo in uporabljajo tudi vaši udeleženci.

Delo, ki je bilo v ta namen opravljeno in je predstavljeno v posamezni knjižici, ni samo povzetek uradnih opredelitev posamezne temeljne zmožnosti. Je predvsem poglobljena refleksija o tej temeljni zmožnosti v dosednji izobraževalni praksi s strani učiteljev in mentorjev ter odraža praktične izkušnje. To refleksijo je omogočilo več kot enoletno akcijsko raziskovanje večje skupine strokovnjakov. Upamo, da boste glas resnične prakse v knjižici zaznali tudi sami. Uporabite jo kot koristno orodje pri svojem izobraževalnem delu z odraslimi.

Na tem mestu se v imenu ekipe Andragoškega centra Slovenije iskreno zahvaljujem vsem učiteljem in mentorjem ter drugim, ki so z zaupanjem prispevali k nastanku tega kompleta.

dr. Petra Javrh

V Ljubljani, 30.12.2013

¹ Projekt je predstavljen spletni strani Andragoškega centra Slovenije: http://www.acs.si/RPUPNU_2011-2014, aktivnost »Razvoj pismenosti« pa na spletni strani: <http://mm.acs.si/pismenost/>.

O projektu

Knjižice na prvi pogled dajejo vtis, da je v njih strnjeno in zajeto vse pomembno, teoretično in praktično, kar smo kot akcijska skupina preleli in dognali v enem letu, tako skupina na terenu kot ekipa strokovnjakov iz Andragoškega centra.

Jasmina Šubic, mentorica

Vseživljenjsko učenje je treba krepiti z zagotavljanjem mehanizmov za vključevanje odraslih v izobraževanje tudi po pridobitvi osnovni usposobljenosti, in sicer s priznavanjem različnih oblik izobraževanja in učenja ter z zagotavljanjem potrebne infrastrukture za uresničevanje teh ciljev. Zato smo na Andragoškem centru Slovenije pripravili in izvedli projekt, s katerim pomembno prispevamo k doseganju ciljev, ki obenem uresničujejo tudi priporočila evropskega okvira in nacionalnih ogrodij kvalifikacij o krepitvi priznavanja in potrjevanja znanja, pridobljenega v neformalnem in priložnostnem učenju. Poimenovali smo ga »Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalno pridobljenega znanja od 2011 do 2014«. Pomemben del tega projekta je bila tudi aktivnost »Razvoj pismenosti«², znotraj katere smo razvili nova orodja za krepitev štirih izbranih temeljnih zmožnosti, ki so strokovni javnosti ponujeni v obliki knjižic v elektronski obliki. Z veliko gotovostjo lahko zapišemo, da je vsebina knjižic, ki se je ob pomoči učiteljev in mentorjev oblikovala skozi dialog s končnimi uporabniki – odraslimi, najverjetneje najbolj konkretni in »življenjski« zapis temeljnih zmožnosti za izobraževanje ranljivih skupin pri nas do zdaj.

.....
2 Projekt je predstavljen spletni strani Andragoškega centra Slovenije: http://www.acs.si/PPUPNU_2011-2014, aktivnost »Razvoj pismenosti« pa na spletni strani: <http://mm.acs.si/pismenost/>.

V letu 2012 smo strokovnjaki Andragoškega centra Slovenije pripravili priročnik za učitelje z naslovom »Temeljne zmožnosti odraslih«, ki je prvo iz serije posebej pripravljenih gradiv, oblikovanih prav za uporabo v vsakodnevni izobraževalni praksi ranljivih skupin. Priročnik je namenjen učiteljem, ki delajo v izobraževanju nasploh, pa tudi vsem izobraževalcem, še posebej pa tistim učiteljem, ki pri svojem delu prihajajo v stik z odraslimi. Skoraj vzporedno smo razvili pet didaktičnih IKT gradiv za izboljšanje splošne izobraženosti odraslih. Posebni izobraževalni filmi (in tudi zvočnica) so prav tako namenjeni globalnemu spoznavanju posamezne temeljne zmožnosti, njihov glavni cilj pa je doseči najbolj ranljive odrasle in postati sodobno učno gradivo zanje.

Vsa omenjena gradiva se konceptualno navezujejo na spoznavanje, spodbujanje in razvijanje posamezne temeljne zmožnosti, povezuje pa jih skupni krovni naslov »Na poti do življenjske uspešnosti«.

Komplet elektronskih knjižic z opisniki za izbrane temeljne zmožnosti zaokrožuje nalogo tako, da vnaša nov pomemben element – priporočila izobraževalcev s terena, saj sloni na izkušnjah in preizkušanju predstavljenih rešitev s strani izbranih praktikov. Ti so skozi svojo bogato izobraževalno prakso preizkusili in prilagodili abstraktne konstrukte temeljnih zmožnosti v svojih lastnih izvedbenih kurikulih, poleg tega pa so intenzivno sodelovali v posebni raziskovalni skupini, ki je sistematično razvijala opisnike v oblike, kot jih boste našli v knjižicah.

Vsa gradiva skupaj – priročnik, izobraževalni filmi, zvočnica, priročni delovni listi in ta komplet knjižic – predstavljajo neke vrste »komplet prve pomoči« za vse izobraževalce, ki se v svoji profesionalni praksi srečujejo z odraslimi, ki se težje prilagajajo sodobnim družbenim in ekonomskim razmeram in imajo primanjkljaje v temeljnih zmožnostih.

V izhodišču so gradiva namenjena izobraževalcem, učiteljem, ki naj po lastni presoji posamezne dele predstavijo tudi udeležencem.

Na kratko o opisnikih

Opisniki temeljno zmožnost opisujejo in prikazujejo, kaj je tisto, kar jo sestavlja³.

Opisniki pomagajo abstraktno temeljno zmožnost konkretizirati, jo narediti uporabno, predvsem pa jo »napolniti« s primeri iz vsakdanjega življenja odraslih. Temeljno zmožnost nasičujejo t.i. »jedrni opisniki«, to so opisniki, ki izražajo srž temeljne zmožnosti in jo diferencirajo od drugih.

Opisnike, kot jih razumemo sestavljavci tega kompleta e-knjižic, lahko prikazemo bolj ali manj posplošeno. V knjižicah je mogoče najti več vrst zapisa posameznega opisnika:

- Posamezni »splošni opisnik« v dveh ali treh ključnih besedah povzema posplošen opis ene dimenzije temeljne zmožnosti. Zapisan je tako splošno, da ga je mogoče uporabiti za načrtovanje različnih kurikulumov in prav tako za njegovo spremljanje.
- Bolj praktičen zapis pa predstavlja t.i. »konkretna prilagoditev opisnika v izvedbi«. To je oblika zapisa konkretnih primerov, s katerimi se odrasli srečujemo v različnih situacijah, kjer je določena temeljna zmožnost potrebna. Pri oblikovanju tega zapisa smo razmišljali o konkretnih posameznikih. Zapisani so tako, da lahko dobimo predstavo, kaj obsega ena dimenzija kompetence.

³ Na tem mestu je potrebno izpostaviti, da je opredelitev obravnavane temeljne zmožnosti z opisniki v osnovi določena s konsenzom praktikov, kot so jo zagledali v času izvajanja različnih izobraževalnih programov za odrasle. Predvidevamo, da se bo nabor opisnikov sčasoma dopolnjeval glede na potrebe z drugimi splošnimi opisniki in konkretnimi prilagoditvami opisnika v izvedbi.

Možna so različna področja njihove uporabe:

- spoznavanje dejansko potrebnih znanj, spretnosti, veščin, da bi minimalno oziroma dovolj dobro obvladali temeljno zmožnost,
- enostaven dostop do ključnih informacij o temeljni zmožnosti za odrasle, ki se želijo učiti samostojno,
- sprotno spremljanje napredka s pomočjo predlaganega pripomočka ali z uporabo samih tabel z opisniki,
- pomoč učitelju pri presojanju, kako kurikulum še bolje prikrojiti skupini, ko je program že v teku,
- v funkciji opisa pridobljenega znanja po zaključenem programu služijo lažjemu prepoznavanju neformalnega znanja,
- za animacijo bodočih udeležencev v izobraževanju odraslih.

Uporaba opisnikov v didaktične namene - praktični namigi

V tem poglavju bi želela vsekakor izpostaviti, da je knjižica pomagala. Učitelj si mora za programe, katere izvaja, sam pripraviti svoje izvedbene načrte, pri izvedbi, pa lahko išče ideje, asociacije tudi v opisnikih, ki so predstavljeni s konkretnimi prilagoditvami.

Darja Kušar, učiteljica

V tem poglavju boste našli nekaj poudarkov, na katere nikakor ne smemo pozabiti, kadar opisnike uporabljamo v praksi. Sprehodili se bomo od izvedbenega načrta, ki je glavno polje uporabe opisnikov, do situacij, ko izvajalec program predstavlja v širši lokalni skupnosti in jih lahko uporabi kot prikaz znanj, ki jih je mogoče razvijati s promovirano izobraževalno aktivnostjo. Na tem mestu je treba izpostaviti, da je prikazana opredelitev obravnavane temeljne zmožnosti z opisniki v osnovi določena s konsenzom praktikov, kot so jo zagledali v času izvajanja različnih izobraževalnih programov za odrasle. Predvidevamo, da se bo nabor opisnikov, glede na potrebe, sčasoma dopolnjeval še z drugimi splošnimi opisniki in konkretnimi prilagoditvami opisnika v izvedbi. Nabor opisnikov pa bo učitelj sam zagotovo moral širiti oziroma spreminjati in prilagajati v skladu z dejanskimi udeleženci v dejanskem programu.

Mislím, da bi lahko nanizali vse programe, kjer bi bili opisniki uporabljivi. Lahko bi izpeljali iz tega nabora tudi opisnike za poklice, oziroma različna dela. Uporaba opisnikov bi v veliki meri pomagala razvijati programe, glede na to, kako naj bi bil prilagojen udeležencem določenega programa. S tem mislim na to, da bi dali prednost vsebinam glede na njihove potrebe in želje ter njihova predhodna znanja in zmožnosti. Hkrati pa še glede na povpraševanje trga dela po konkretnih spretnostih in znanjih.

Didaktična vrednost opisnikov pa je tudi v tem, da so nastajali iz prakse in so oblikovani tako, da služijo praksi in vsem, ki so vpeti v vse oblike izobraževanja odraslih. Navedli smo nekaj konkretnih napotkov za uporabo določenega opisnika (zakaj kakšno dejavnost izvesti tako, da nadgradimo udeleženčevo znanje in dosežemo neko raven znanj ali spretnosti).

Ljuba Fišer, učiteljica

Opisniki - pomoč pri izvedbenem načrtu

Skozi proces raziskovanja skupine, ki je potekal v več preiščenih korakih, so se porajala nova praktična vprašanja, o raznolikih možnostih uporabe pripravljenih opisnikov v praksi. Številna so se pojavljala med samim akcijskim raziskovanjem, nemalo vprašanj pa je vzniknilo šele po zaključku terenske raziskave, ko smo preverjali ustreznost oblikovanih opisnikov. Odgovore na tovrstna vprašanja je skupina iskala s pomočjo vzporednega preizkušanja zamisli v praksi. V nadaljevanju tega poglavja podrobneje predstavljamo opažanja o dejanski uporabnosti pripravljenih gradiv, ki predstavljajo četrti (»preizkušanje v praksi«) in peti korak (»refleksija«) v akcijskem raziskovanju⁴.

Praktiki so po preizkušanju izpostavili veliko praktično vrednost nabora opisnikov v tabelah. Že samo dejstvo, da ima učitelj možnost preučiti sestavo (opis) temeljne zmožnosti, se poglobiti v to, katera področja jo tvorijo, je na nek način pomagalo pri sestavljanju izvedbenega načrta. Učitelj ima s tem orodje, ki mu pomaga izvedbeni načrt programa zasnovati tako, da je v njegovem osrčju temeljna zmožnost.

Zaželeno bi bilo, da bi učitelji izvirne primere dobre prakse delili z ostalimi učitelji, po možnosti v enotni spletni bazi, ki bi bila dostopna vsem učiteljem.

Darij Olenik, učitelj

Za predstavitev uporabe opisnikov v izvedbenem načrtu imam v mislih programe za Usposabljanje za življenjsko uspešnost, saj imam tukaj največ izkušenj, vanj pa se vključuje tudi največ udeležencev, za katere bi bilo potrebno, da bi najprej pridobili določena znanja in razvili potrebne spretnosti, potem pa ob zaključku usposabljanja dobili tudi konkreten zapis o tem, kaj znajo in zmorejo. Menim, da bi mnogim to omogočilo veliko zadovoljstvo in jim dvignilo samopodobo.

Olga Veldin Bednjanič, učiteljica

Opisniki so lahko uvrščeni v vse faze izobraževalnega procesa, od načrtovanja, preverjanja, analiziranja, samoevalvacije in evalviranja. Opisnike lahko uporabimo za ustrežnejšo ciljno načrtovanje (izobraževalni, poklicni in osebni cilji). S pomočjo opisnikov so cilji, ki jih postavljamo skupaj z udeležencem, še bolj konkretni in življenjski. Na primer, za cilj bi si udeleženec postavil iskanje službe, pot do tja pa bi bila sestavljena iz več korakov. Izobraževalec bi preveril, če zna udeleženec ustrezno napisati prošnjo za delovno mesto in najprej bi čas posvetila tej nalogi. Naslednji korak bi bil, da se udeleženec nauči primerne nastopa pred morebitnim delodajalcem in tako naprej.

Jasmina Šubic, mentorica

⁴ Koraki akcijskega raziskovanja pa so podrobneje predstavljeni v nadaljnjem poglavju: *„Uporabljen metodološki pristop - Od spodaj navzgor: raziskovalna skupina za akcijsko raziskovanje“*.

Za izobraževalce odraslih

Knjižice z opisniki za temeljno zmožnost so najprej namenjene izobraževalcem odraslih. Ti se v svoji praksi večkrat srečajo s temeljnimi zmožnostmi, ki so opisane kot teoretičnimi koncepti, redkeje pa s temeljnimi zmožnostmi kot orodjem za pripravo izvedbenega kurikula in spremljanje udeležencev med izvedbami različnih programov.

Kot poudarja ena od mentoric v programu Projektno učenje mladih, opisniki, kot smo jih prikazali v obeh tabelah, zlahka postanejo dobro pomagalo pri pripravi izobraževanja. Veliko učiteljev in mentorjev ima dovolj izkušenj in predvsem praktičnih rešitev vprašanja »kako razvijati temeljne zmožnosti«.

S potrebo po podrobnejši obravnavi različnih vidikov temeljne zmožnosti se srečujejo predvsem mladi učitelji, predvsem pa tudi tisti učitelji, ki se na novo spoznavajo z izobraževanjem odraslih. V tem primeru so lahko opisniki v teh knjižicah zelo koristen pripomoček za učinkovito pripravo potrebnih izvedbenih gradiv.

Z udeleženci izpeljemo dejavnost, v knjižici pa poiščemo opisnik, ki smo ga v določeni aktivnosti udeleželi. Knjižica je lahko udeležencem vedno pri roki.

Darja Brezovar, učiteljica

Menim, da bodo opisniki morali postati izhodišče in temelj za vse oblike izobraževanja odraslih v takšnih ali drugačnih programih in usposabljanjih.

Olga Veldin Bdenjanič, učiteljica

Knjižica je tudi priložnost narediti korak naprej k večji rabi sodobnih IKT tehnologij, ki so na voljo posameznikom. Zato bi veljalo pripraviti in prilagoditi učni proces tako, da bi v večji meri, kot do sedaj, vključeval: avdio-vizualno gradivo za ljudi, ki imajo omejeno znanje in pomanjkljive spretnosti pri uporabi sodobnih IKT tehnologij in ne znajo uporabljati CD ali DVD predvajalnikov; uporabo družbenih omrežij (Facebook, Twitter, ...) za tiste posameznike, ki uporabljajo omrežja za zabavo, s pravilnim pristopom pa bi jih lahko motivirali tako, da bi omrežja uporabljali tudi v učnem procesu, skratka nekakšen poenostavljen koncept učenja na daljavo; sistematično koristno uporabo tablic, mobilnih in pametnih telefonov, v ta namen pa bi bilo smiselno razviti aplikacijo, ki bi tekla na vseh platformah, ki se danes pojavljajo pri uporabnikih sodobnih IKT; postavitev ali nadgradnjo obstoječih učnih portalov za posamezno ključno kompetenco, preko katerih bi si učitelji izmenjevali izkušnje, udeležencem pa bi pripravili razne preskusne teste, preden bi se odločili formalno ovrednotiti svoje znanje.

Tu ne smemo pozabiti na prilagoditev didaktičnih pripomočkov ranljivim skupinam in ljudem s posebnimi potrebami.

Darij Olenik, učitelj

Veliko lažje bi bilo opisnike uporabiti v praksi, če bi oblikovali skupino mladih in inovativnih učiteljev, ki bi znali s pomočjo sodobnih didaktičnih pripomočkov in spletnih tehnologij opisnike približati mladim, še zlasti v programih Projektne učenje mladih.

Darij Olenik, učitelj

Za udeležence programov

Svoje temeljne zmožnosti odrasli zelo različno vrednotijo; nekateri ta področja lastnega znanja praviloma precenjujejo, drugi raje podcenjujejo. Manj je odraslih, ki zelo dobro poznajo svoje znanje in kompetence, kar pomeni, da jih v svojem vsakodnevnem življenju prepoznavajo in tudi znajo realno opisati. Pravimo, da tak posameznik »ve, da ve«. Precej več je tistih odraslih, ki se sicer zavedajo svojega znanja, vendar še bolj natančno prepoznavajo in izpostavljajo svoje šibkosti. Obremenjeni so s prepričanjem, da znanja nimajo toliko, kot bi si ga želeli. Obstaja pa tudi skupina posameznikov, ki imajo veliko znanja, za katerega niti sami ne vedo, da so ga pridobili. Odrasli namreč praviloma znamo veliko več, kot si mislimo, saj znanje pridobivamo nenehno, skozi vse življenje, na različne načine in v različnih življenjskih okoliščinah in delovnih položajih. Govorimo o tako imenovanem latentnem oziroma tacitnem znanju. Za te odrasle so predstavljeni opisniki lahko zgoščen seznam znanj, ki jih posameznik pregleda sam ali ob pomoči učitelja, tutorja, svetovalca. Cilj je, da čim več opisnikov prepozna kot svoje znanje.

Opisniki bodo dobro in konkretno izhodišče vsakemu posamezniku v programu predvsem v neformalnih oblikah izobraževanja, saj si bodo glede na predlagane opisnike lažje in konkretnije postavili cilje, ki jih v izbrani obliki izobraževanja oziroma usposabljanja želijo doseči. Konkretno bodo lahko že med samim procesom spremljali svoj napredek in dosežena znanja oziroma spretnosti. Tako bodo lahko sproti ugotavljali, na katerih posameznih področjih naj še delajo. Ob zaključku izobraževanja pa bodo tako skupaj z učiteljem ali mentorjem brez težav ugotovili svoj napredek v znanju in spretnostih in to tudi vrednotili.

Olga Veldin Bednjanič, učiteljica

Opisniki se mi zdijo zelo dobra zadeva, ker v življenjepisu ta znanja niso opredeljena.

Potrdilo z opisniki lahko uporabim pri iskanju službe, da delodajalec takoj vidi, kaj znam. Dobro se mi zdi tudi, da se skozi opisnike sam zavedaš, kaj znaš, pa tudi kaj ne znaš, da lahko tisto še izpopolniš. PUM-ovci lahko potrdilo z opisniki pokažemo tudi doma in prijateljem, s tem razbijamo predsodke, ki jih imajo ljudje o nas in o programu.

Udeleženec v programu PUM

Udeleženci po predhodni predstavitvi knjižico lahko samostojno uporabljajo za spremljanje naučenih vsebin in kot samoevalvacijo napredka.

Olga Veldin Bednjanič, učiteljica

Opisniki so uporabni, saj veš, da je cel kup stvari, ki so pomembne. Res je dobro, da so opisniki zbrani na enem mestu. Tako lahko pogledaš, če si slučajno pozabil, zakaj se učiš.

Udeleženka v programu Usposabljanje za življenjsko uspešnost

Udeleženci bodo tako spoznali, da je vsako znanje, ne glede na to ali so ga pridobili skozi formalni ali neformalni proces izobraževanja, pomembno za njihov obstoj v sodobni informacijski družbi, zato se bodo lažje in z večjo motiviranostjo vključili v izobraževalni proces.

Darij Olenik, učitelj

Udeležencem bo koristilo, ko bodo videli, kaj je možno v izobraževalnem programu, ki ga obiskujejo, doseči in bodo tako sami še bolj stremeli k temu! Hkrati pa je možno, da izvajalec programa in udeleženec skupaj spremljata napredek in tako dobita potrditev za osvojena določena znanja, ki so vedno bolj potrebna in imajo vedno večjo vrednost pri iskanju zaposlitve, pa tudi pri delodajalcih...

Ljuba Fišer, učiteljica

Za samoevalvacijo

Za spodbujanje samoevalvacije se v skupini lahko uporabi preprosta metoda. Pripravili smo posebne zglede – pripomočke za delo z udeleženci. V vsaki knjižici smo oblikovali posebno poglavje, ker so zbrani vsi ključni opisniki na tak način, da jih udeleženec z lahkoto uporabi. Tu boste našli pripomoček, ki ga lahko uporabi učitelj skupaj z udeleženci ali pa odrasli samostojno.

Osnovno vprašanje odraslega neposredno navede: kaj zmorem na področju temeljne zmožnosti. Sledi priročen seznam trditev, ki se nanašajo na posamezne dimenzije temeljne zmožnosti. Gre za seznam trditev, ki smo ga pripravili, z namenom, da bi pomagal tudi odraslim, ki se učijo samostojno, zato smo ga skušali v največji možni meri poenostaviti. Odrasli naj pozorno prebere seznam, tako, da si natančno ogleda posamezno področje in izbere tiste trditve, ki najbolje opišejo, kar zares zmore. Izbrane trditve označi. Možna sta dva načina: označuje lahko lastnosti, ki jih pri sebi prepozna ali lastnosti, ki jih pogreša.

Zapis opisnikov v takšni obliki bo zagotovo koristil tudi posamezniku, ki se zaradi različne življenjske situacije (deljeni delovni čas, večja oddaljenost od kraja bivanja do kraja zaposlitve in/ali izobraževanja, brezposelnost itn.) ne more vključiti v skupinsko izobraževanje odraslih. Z uporabo knjižice bo lažje ugotovil svoje znanje oziroma neznanje. Novi pogledi na izobraževanje, sodobni prijemi ter tehnična podpora, na primer e-izobraževanje, cenejša računalniška oprema ipd., bolj omogočajo individualni organizacijski model izobraževanja, zato bo knjižica zagotovo velika pridobitev tudi v samostojnem izobraževanju odraslih.

Mateja Chvatal, učiteljica

Seznam je oblikovan tako, da ga je mogoče razmnoževati in v primerni obliki ponuditi odraslim, da si sami označujejo, kaj bi na primer želeli od vključitve v program v zvezi s temeljno zmožnostjo. Analiza dobljenih informacij lahko učitelju občutno olajša načrtovanje in prilagajanje izvedbenega kurikula. Učitelj naj sam presodi, kako bo pripomoček uporabil v praksi in temu primerno prilagodi tudi njegova preprosta navodila.

Za temeljno zmožnost samoiniciativnost in podjetnost pa smo izdelali še dodaten pripomoček. Tu je ključen poudarek na opisovanju dimenzij. Odrasli ima na voljo seznam različnih zelo kratkih opisov, s katerimi opiše to temeljno zmožnost, kot se kaže pri njem. Ta pripomoček je posebej prilagojen za tiste odrasle, ki imajo že nekaj pozitivnih izkušenj s podjetnostjo.

Kot zelo uspešna se je pokazala tale oblika dela s celotno skupino, kjer so učitelji uporabili opisane pripomočke:

1. Udeležencem po vrsti beremo opisnike in se po potrebi o njih pogovorimo.
2. Če menijo, da so usvojili določen opisnik, ga obkljukajo.
3. Nato branje ponovimo, le da tokrat s križcem označijo, česa jim res primanjkuje.
4. Tako dobijo hiter pregled nad tem, kaj pri posamezni temeljni zmožnosti dobro zmorejo in česa še ne.

Za vsako temeljno zmožnost smo pripravili predlog pripomočka za delo z udeleženci, ki sledi tej metodi. Toplo priporočamo, da preizkusite pripomočke, saj so se pokazali kot zelo koristni, ko so ga preizkušali izbrani praktiki. Priporočamo pa tudi, da jih za svoje potrebe preoblikujete, da bi čim bolj ustrezali ciljni skupini, s katero delate.

Za formativno spremljanje napredka

Skozi analizo različnih primerov uporabe v praksi se je izkazalo, da je opisnike na minimalni in optimalni ravni smiselno razvrstiti v stopnje v razvoju določene temeljne zmožnosti. Opisniki kvantificirajo oziroma umerjajo temeljno zmožnost kot teoretični koncept, kar pomeni, da so opisniki neke vrste poenostavljen »meter«, s katerim lahko merimo pot, ki jo je prehodil udeleženec od začetka do zaključka programa. Taki vrsti neformalnega spremljanja napredka pravimo tudi formativno spremljanje napredka učečega se. Hkrati učitelju opisniki predstavljajo neprecenljiv vir podatkov pri prilagajanju programov skupini med samo izvedbo. Informacije, ki jih pridobi s formativnim spremljanjem, lahko koristno nameeni tudi oblikovanju čim bolj verodostojnih sumativnih ocen ob zaključku programov.

Preverjanje znanja naj poteka že med samim izvajanjem programa tako, da predavatelj med programom posreduje povratno informacijo ob izpeljanih aktivnostih udeleženca pri posameznih temah, kjer je aktivno sodelovanje predvideno; sploh pa ob zaključku, ko skupaj lahko ovrednotita znanje na podlagi opisnikov.

Mateja Chvatal, učiteljica

Formativno spremljanje pomeni sprotno spremljanje napredka odraslega v izobraževalnem procesu, učitelje pa oskrbuje s povratnimi podatki o napredovanju. V formalnem izobraževanju odraslih, še posebej pa v neformalnem izobraževanju, je oblika formativnega spremljanja nujnost, saj lahko posameznik svoj napredek spremlja skupaj z učiteljem.

Olga Veldin Bednjanič, učiteljica

Za sumativno spremljanje napredka

Neformalno pridobljeno znanje ima poudarjeno uporabno vrednost, a je lahko tudi pomembno dopolnilo k formalni izobrazbi. Proces vrednotenja in priznavanja tega znanja ni nikoli enostaven in lahak. V tem procesu mora namreč neformalno pridobljeno znanje postati vidno in pridobiti formalno težo. Ne glede na to, za kakšen namen se izpeljuje postopek vrednotenja ali kdo ga izpeljuje, je vselej potrebno izvesti štiri ključne korake: ugotavljanje, dokumentiranje, potrjevanje in preverjanje oziroma ocenjevanje pridobljenih znanj.

Opisniki zelo jasno in nazorno popisujejo neformalno znanje, ki ga posameznik ima, zato so v fazi identifikacije znanja nepogrešljivi. V nasprotnem primeru temelje zmožnosti (p)ostanejo le še eden od abstraktnih konceptov, ki se ne poveže z dejanskimi izkušnjami. Da bi dokončno izvedli tudi proces preverjanja oziroma ocenjevanja ter potrjevanja znanja, pa bodo potrebni še drugi pripomočki⁵, predvsem pa usposobljeni strokovnjaki. To nalogo torej učitelj oziroma izobraževalec preda in zaupa ekspertom, seveda v soglasju z udeležencem.

Sumativno spremljanje pomeni, da po končanem izobraževanju ponovno ugotovimo, v kolikšni meri je udeleženeec razumel celotno vsebino izobraževanja. Ta vidik pa bo dobrodošel tudi nam (učiteljem - op.ur.), da bomo lažje analizirali naše delo oziroma ocenili, v kolikšni meri je bilo celotno izobraževanje koristno za udeleženca.

Ljuba Fišer, učiteljica

Knjižice bodo učiteljem služile kot opora pri izvajanju projekta, udeležencem pa kot nekakšno kazalo, kaj naj bi se v programu naučili.

Tanja Princes, učiteljica

Delno že delam na podoben način, posebej, ko sproti vsak sam med izvajanjem izobraževanja ugotavlja svoj napredek, delno pa na koncu, ko ugotavljamo, kaj vse smo dosegli s tem, ko smo obiskovali ta program. Vendar bom sedaj, ko so pripravljene opisniki za določene kompetence, to vsekakor lažje počela in bo udeležencem verjetno veliko pomenilo.«

Ljuba Fišer, učiteljica

S pomočjo opisnikov bo izvajalec oziroma vodja programa lahko zelo natančno opredelil posameznikova znanja in spretnosti, ki mu bodo služila kot izhodišče pri odločanju za nadaljnje formalno ali neformalno izobraževanje ali iskanje zaposlitve, morebitnemu naslednjemu delodajalcu ali izobraževalcu pa bodo izhodišče za delo s posameznikom oziroma za ponujanje ustreznega dela. Zelo pomembna se mi zdi tudi primerjava sumativnega in formativnega spremljanja napredka posameznika v izobraževanju, sploh zato, ker v izobraževanju formativno spremljanje v praksi še ni dovolj zaživelo, pri odraslih pa je sploh v neformalnih oblikah izobraževanja absolutno nepogrešljivo.

Olga Veldin Bednjanič, učiteljica

⁵ Več o tem si lahko preberete na spletni strani: <http://vpnz.acs.si/portal/>.

Za predstavitev temeljnih zmožnosti zunanjim partnerjem

Prevladujoči dejavnik uspeha programa je ustrezna sestava udeležencev v skupini. Če so se v program res vključili ustrezni udeleženci, potem je program učinkovitejši. Pri sestavljanju skupine v programih za odrasle izvajalec praviloma vedno sodeluje s zunanjimi partnerji (na primer: z zavodom za zaposlovanje, centrom za socialno delo, središčem za samostojno učenje, svetovalnim središčem za izobraževanje odraslih (ISIO) ipd.) Kljub temu, da med partnerji in izvajalci običajno poteka dokaj tesno sodelovanje in možnost vplivanja na izvedbo programa, zunanji partnerji programe običajno razumejo zelo različno. Zato jih je potrebno čim bolj seznaniti z vsebino in cilji programov. Opisniki so učiteljem lahko dober pripomoček pri tej nalogi.

V programih za dvigovanje ravni pismenosti so temeljne zmožnosti v samem osrčju programa, zato je temeljit opis oziroma poznavanje vsake posebej ključnega pomena. Temeljne zmožnosti pri nas še nikoli niso bile tako konkretno zapisane za potrebe tistih odraslih, ki se vključujejo v programe za zvišanje ravni pismenosti, kot v teh knjižicah. Ob njihovi pomoči bodo skupine udeležencev v prihodnje lahko veliko bolj skrbno nagovorjene in izbrane glede na cilje programa, kot je bila praksa doslej. Učitelji in tudi načrtovalci ter drugi deležniki bodo imeli že na samem začetku jasno predstavo o tem, katera znanja lahko udeleženci ob razvijanju temeljne zmožnosti v določenem programu pridobijo.

Skoraj vedno je potrebno program predstaviti posameznikom, ki nam pomagajo oblikovati skupino. To so direktorji, vodje, predstavniki društev, predstavniki nevladnih organizacij,... Program jim je potrebno predstaviti kratko in efektivno. Menim, da so opisniki tisti, ki bodo vsakomur, ki bo program predstavljal, lahko v veliko pomoč. Lahko jih bo podkrepil s konkretnimi primeri iz svoje prakse. Prepričana sem, da so v knjižici zapisani opisniki in njihova uporaba v praksi spodbudni za oblikovanje skupini prilagojenih aktivnosti.

Darja Brezovar, učiteljica

Zaradi nazornosti opisnikov bodo knjižice prišle prav tudi svetovalcem v institucijah, kakor sta na primer Zavod za zaposlovanje, Center za socialno delo in podobno, saj na preprost način predstavijo konkretna temeljna znanja, ki jih bodo udeleženci pridobili v programih.

Alenka Magajne, učiteljica

Menim, da je knjižica uporabna za animacijo izvajalcev programa, animacijo pri pridobitvi skupine in animacijo udeležencev.

Darja Brezovar, učiteljica

Pomembna opora bi opisniki morali biti tudi vsem svetovalcem na zavodih za zaposlovanje, predvsem tistim, ki se ukvarjajo s skupinami brezposelnih ranljivih mlajših in starejših odraslih. S pomočjo knjižice in konkretnih opisnikov v njej bi jim lažje, temeljiteje in konkretnije predstavili znanja in spretnosti, ki jih je možno usvojiti in razviti v določeni obliki neformalnega izobraževanja.

V pomoč mu bo tako kontekstualna navezava opisnikov, s pomočjo teoretičnih vsebin knjižice pa bo svetovalac lažje in uspešneje motiviral svojega varovanca, da se bo vključil v izobraževanje. Pred vključevanjem v izobraževanje ali usposabljanje bodo konkretni opisniki opora obema, da bosta lažje odbrala posamezen in ustrezen program. Po končanem izobraževanju oziroma usposabljanju pa bodo opisniki (sploh, če jih bo skupaj z odraslim zapisal njegov učitelj) prikazali svetovalcu, kaj je posameznik pridobil in bodo spet služili kot izhodišče za iskanje nadaljnjih možnosti posameznika ali v izobraževanju ali zaposlovanju. Predstavljam si, da bo napredek posameznika zapisan v obliki določene listine, ki bo služila kot neke vrste certifikat in bo imela podobno vrednost kot spričevala s sumativnim ocenjevanjem v formalnem izobraževanju.

Vsi brezposelni niso prijavljeni na zavodih za zaposlovanje, saj mogoče ne izpolnjujejo formalnih pogojev. Morda iščejo pomoč na centrih za socialno delo. Zato bi dobra seznanitev s knjižico in predstavljenimi opisniki v njej lahko bila uporabna tudi za socialne delavce. Svoje kliente bi lažje motivirali in jih spodbujali, da bi se vključili v ponujene oblike usposabljanja ali pa vsaj v določena skupinska druženja, kjer bi lahko razvili vsaj določene spretnosti, ki bi jim bila potem izhodišče za naprej.

Z opisniki pa se bodo slej ko prej - če se že ne, saj premalo poznam formalne oblike določenih vrst izobraževanja - morali natančneje seznaniti tudi učitelji oziroma profesorji v formalnem izobraževanju, še posebej na srednjih šolah, sploh tistih, ki izvajajo formalna izobraževanja za pridobitev določenih kvalifikacij.

Nekateri brezposelni, čeprav verjetno redki, obiskujejo tudi knjižnice in mogoče bi bilo smiselno, da bi takim obiskovalcem knjižice in podrobno predstavitev opisnikov posredovali tudi knjižničarji, sploh v tistih knjižnicah, kje organizirajo različna skupinska srečanja za različne profile ljudi.

Knjižice bi skupaj z opisniki bi lahko uporabili tudi vzgojitelji in drugi strokovni delavci v različnih institucijah, kot so domovi za mladoletne prestopnike ali celo zapornike, kjer bi jim lahko bila v oporo v okviru njihovih strokovnih programov in storitev in kot motivacija in usmeritev za bodočnost.

Olga Veldin Bednjanič, učiteljica

Za navduševanje potencialnih udeležencev

Pri vključevanju oziroma animaciji udeležencev za vključitev v izobraževalni proces je zelo pomembno, da so vsebine čim bolj nazorno in življenjsko predstavljene. Pogosto se odrasle vabi v različne programe s suhoparnimi podrobnostmi o strukturi in ciljih programa. Po izkušnjah učiteljev in mentorjev je prvo srečanje v živo ključno, saj takrat udeleženci, ki še niso prepričani o vključitvi, tehtajo med tem ali nadaljevati ali ne. V opisih strukture in ciljev programa odrasli včasih ne vidijo uporabnosti zase. Podobno je poudarila izkušena učiteljica v UŽU programih: »Udeleženci morajo videti, kaj bodo s svojo vključitvijo pridobili, česa se bodo naučili in kako bo to novo znanje koristno v njihovih vsakdanjih situacijah«. Opisniki, predvsem tisti v konkretniji obliki zapisa, so pripravljene tudi za ta namen.

Knjižica meni pomeni vedno stvar, katero lahko vzamem v roke, prelistam, preberem, proučim in jo seveda po potrebi večkrat uporabljam. Natisnem si izvod knjižice. Knjižica je vsekakor primerna za uporabo po potrebi, ko iščeš asociacijo, kako bi posamezno srečanje izpeljal, pa nimaš prave ideje.

Darja Kušar, učiteljica

Knjižica je lahko v pomoč pri oblikovanju pisnega animacijskega gradiva.

Z udeleženci izpeljemo dejavnost, v knjižici pa poiščemo opisnik, ki smo ga v določeni aktivnosti udejanjili. Knjižica je lahko udeležencem vedno pri roki.

Darja Brezova, učiteljica

Udeleženci na prvih srečanjih skupine navadno še niso čisto odločeni ali bodo ostali v skupini ali ne. Prav zaradi tega jim morajo dati prva srečanja vpogled v delo v skupinah, kaj bodo posamezniki lahko pridobili, kaj se bodo naučili, kaj bodo doživeli, katere želje se jim na srečanjih lahko uresničijo, kako prepoznati, kaj si res želijo in kaj že znajo.

Darja Brezovar, učiteljica

Dejstvo, da bo knjižica v elektronski obliki, me navda z navdušenjem v primeru, da si jo lahko natisnem, jo pri svojem delu uporabljam, si dopisujem svoje ideje, si beležim dobre, uporabne ali malo manj uporabne primere za posamezne ciljne skupine. Po drugi strani je za tiste, ki so bolj vezani na računalniško delo, možnost, da bi si v e-obliki dopolnjevali knjižico ali vsaj tabelo z opisniki zelo priročna. Tako bi jo lahko nadgrajevali. S tem seveda je odprta ideja za možnost skupnega dopolnjevanja in nadgrajevanja tabel za posamezne kompetence. Izvedba pa ni tako preprosta, kot se sprva zdi.

Darja Kušar, učiteljica

Uporabljen metodološki pristop

V poglavju o metodologiji je lepo opisan cel potek od temeljev za pripravo knjižice do posameznih korakov, ki so bili izvedeni v pripravi opisnikov in knjižic kot takih. Navedene in razložene so vse podlage za pripravo opisnikov na način, kot smo si ga tekom akcijskega raziskovanja zamislili.

Darja Kušar, učiteljica

V kratkem pregledu bomo predstavili dva pristopa, ki sta nam omogočila konsistentno raziskovalno in razvojno delo. V knjižicah predstavljeni opisniki niso plod slučajnega zbiranja idej, ampak dolgotrajnega in sistematičnega dela večje raziskovalne skupine.

Do novih spoznanj v izobraževalni praksi lahko pridemo po različnih poteh. Največkrat omenjamo pristopa »od zgoraj navzdol« in »od spodaj navzgor«. Pristop »od zgoraj navzdol« imenujemo tudi deduktivna metoda raziskovanja, kjer začnemo pri splošnih načelih in izhodiščih in ta izhodišča potem iščemo v konkretni izobraževalni praksi. Pristop »od spodaj navzgor«, ki ga poznamo tudi kot induktivno metodo izobraževanja, je prav nasproten: iz praktičnih izkušenj skušamo izluščiti skupne lastnosti in iz njih oblikovati splošna načela kakovostnega izobraževanja. V naših postopkih smo uporabili oba pristopa, najprej pristop »od zgoraj navzdol«, nato pa še »od spodaj navzgor«, oba pa smo zaokrožili s preizkušanjem dobljenih opisnikov v praksi in izboljšavami.

Od zgoraj navzdol: izhodišča za opredelitev opisnikov

Prav prijeten občutek je, ko vidiš, da je naš trud povezan v nek koncept knjižic! Upoštevane so naše usmeritve. V uvodu je jasno opredeljeno, kaj so kompetence, kaj smo želeli narediti s tem, da smo oblikovali opisnike za določene kompetence, kaj je akcijsko raziskovanje in kako smo se dela lotili. Ko pa razmišljam z očmi uporabnika knjižice, pa se mi zdi, da je na prvi pogled razlaga o tem, kaj so kompetence, kaj smo želeli narediti, kako smo se dela lotili... vse precej obširno. Vendar pa potem, ko vse natančno prebereš, spoznaš, da je vse to res potrebno vedeti, če želiš, da bi ti posamezna knjižica s primeri opisnikov res koristila pri konkretnem delu.

Ljuba Fišer, učiteljica

Na samem začetku smo se spopadli z različnimi razlagami in razumevanjem strokovnih izrazov, ki so bili potrebni za nadaljnje delo (kompetence, opisniki, standardi, cilji, ipd.).

Opredelitve ključnih pojmov, kot so kompetence, temeljne zmožnosti in opisniki smo sprva iskali v različnih sistemskih dokumentih in gradivih. Kot enega od prvih smo obravnavali pogled na sistemsko urejanje kompetenc, kot ga predstavljajo različna kvalifikacijska ogrodja, ki služijo kot orodje za kategoriziranje doseženega izobraževanja, izpopolnjevanja, usposabljanja.

Kompetence v Evropskem kvalifikacijskem ogrodju

Za namene preglednega priznavanja usposobljenosti in spodbujanja mobilnosti Evropejcev je bilo vzpostavljeno Evropsko kvalifikacijsko ogrodje⁶ (v nadaljevanju EOK). Zanj je značilno, da povezuje sisteme kvalifikacij različnih držav in deluje kot orodje za pretvorbo, s katerim naj bi kvalifikacije med različnimi sistemi in različnimi državami v Evropi postale lažje primerljive in bolj razumljive.

EOK ima osem ravni, opisanih glede na učne rezultate, ki so pojasnjeni kot znanje, spretnosti in/ali kompetence. Skozi te tri elemente so predstavljeni ‚opisniki‘ za vsako raven posebej, vendar je treba opozoriti, da se tu izraz opisnik razume povsem drugače, kot ga opredeljujemo v našem delu. Zelo pomembno je torej, da se zavedamo, da učni rezultat ni sopomenka za kompetenco, ampak so kompetence v EOK le eden od elementov učnih rezultatov. Učni rezultati so tako osrednji termin, koncept in meter EOK.

Evropsko kvalifikacijsko ogrodje med drugim spodbuja nastajanje kulturno specifičnih nacionalnih ogrodij kvalifikacij. Odgovornost za vlogo in cilje nacionalnih ogrodij pa je prepuščena posamezni državi.

Slovensko ogrodje kvalifikacij

Nacionalno orodje kvalifikacij v Sloveniji s imenuje Slovensko ogrodje kvalifikacij⁷ (v nadaljevanju SOK). Gre za orodje za razvoj in razvrščanje kvalifikacij v enotno dogovorjen sistem. Temeljna vloga Slovenskega ogrodja kvalifikacij je, da pojasni horizontalne in vertikalne odnose med različnimi tipi kvalifikacij, certifikati in spričevali

6 Več o tem si lahko preberete na spletni strani Evropskega ogrodja kvalifikacij: http://ec.europa.eu/eqf/home_sl.htm.

7 Več o tem si lahko preberete na spletni strani Slovenskega ogrodja kvalifikacij: <http://www.nok.si/>.

oziroma diplomami. SOK povezuje dva koncepta: koncept izobraževalnih programov in koncept učnih rezultatov.

Slovensko ogrodje kvalifikacij (SOK) prispeva k izboljšanju kakovosti, dostopnosti in priznavanju kvalifikacij na trgu dela v Sloveniji in mednarodnem okolju, saj preko Evropskega kvalifikacijskega ogrodja umešča slovenske kvalifikacije v evropski prostor. Namenjen je posameznikom (tako dijakom, študentom kot delavcem), delodajalcem in ponudnikom izobraževanja (šolam, fakultetam in drugim zavodom s področja vzgoje in izobraževanja). Na ta način Slovensko ogrodje kvalifikacij – poleg mobilnosti in priznavanja – spodbuja tudi koncept vseživljenjskega učenja.

Slovensko ogrodje kvalifikacij je slovensko orodje za razvoj in razvrščanje kvalifikacij v enotno dogovorjen sistem in kot takšno prispeva k izboljšanju kakovosti, dostopnosti in priznavanju znanja na trgu dela v Sloveniji in v mednarodnem okolju.

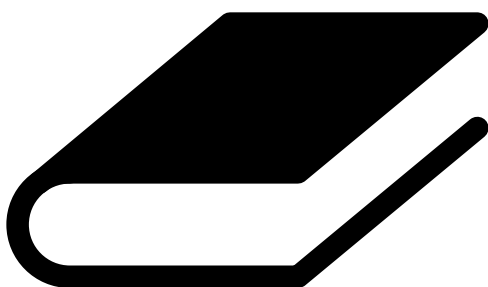
SOK vsebuje 10 ravni, opisanih s tremi elementi učnih rezultatov (znanje, spretnosti in kompetence). Enostavneje rečeno je vsaka posamezna raven opisana z opisniki, ki so na vsaki ravni pripravljene za znanja, spretnosti in kompetence. Vsaka izobrazba ali kvalifikacija, ki se umešča v ogrodje vsebuje vse tri vidike. Ni pa nujno, da ima vsak vidik pri tem enako težo. Primer, kjer ima znanje večjo težo, je osnovnošolsko izobraževanje. Po drugi strani pa poklicne kvalifikacije bolj poudarjajo vidik kompetenc. Takšna fleksibilnost razširja možnosti, da se pri vrednotenju znanja in izkušenj upošteva vsa pestrost učnih rezultatov na posamezni ravni, pridobljenih v različnih okoljih in za različne namene.

Kompetence tu niso razumljene kot ključne kompetence oziroma temeljne zmožnosti, ampak se kompetence v SOKu nanašajo na sposobnost uporabiti in povezovati znanja in spretnosti v izobraževalnih, profesionalnih in osebnih situacijah.

Opisniki v izobraževalni praksi

Poleg opredelitev opisnikov v SOKu smo raziskali še različne primere dobrih praks. Najbolj podobni našim zamislim so bili opisniki, ki so se tesno vezali na konkretne izkušnje iz življenja udeležencev. Značilnost tako oblikovanih opisnikov je kontekstualizacija temeljne zmožnosti, ki izražena na ta način postane »življenjska«, razumljiva in dostopna. To je bilo tudi ključno spoznanje tako imenovane analize »od zgoraj navzdol«, v kateri smo poleg terminologije pregledali številne strokovne dokumente in primere.

Temu je sledilo akcijsko raziskovanje, katerega cilj je bilo izvirno oblikovanje opisnikov za izbrane temeljne zmožnosti, ki bi opisovali vsakdanje življenje udeležencev različnih programov za dvigovanje ravni pismenosti, hkrati pa bili dovolj splošni, da presežejo konkretno navezanost na specifično okolje ali cilje programa.

Od spodaj navzgor: skupina za akcijsko raziskovanje

Sama razlaga metodologije bo najbrž uporabna bolj za tiste izvajalce različnih programov, ki si želijo pridobiti nova znanja o kompetencah, opisnikih, spretnostih in še čem, tako, kot sem si jih morala sama, ko sem začela sodelovati v projektu.

Olga Veldin Bednjanič, učiteljica

Akcijsko raziskovanje je primer pristopa »od spodaj navzgor«, glavni namen raziskovanja je sprememba izobraževalne prakse. Ta pristop postaja v profesionalnem razvoju izobraževalcev odraslih v zadnjem desetletju priznan in uveljavljen. Za takšen način smo se odločili, ker menimo, da pristop akcijskega raziskovanja omogoča združevanje bogatih praktičnih izkušenj učiteljev, ki so jih nabrali z leti prakse, s teoretskimi spoznanji, ki so se v tem obdobju razvijala med raziskovalci in razvijalci programov. Rezultat tega procesa je zlitje prakse in teorije v novo razumevanje koncepta temeljnih zmožnosti, kar pomeni viden prispevek in dodano vrednost teoriji in praksi izobraževanja odraslih.

Ko govorimo o akcijskem raziskovanju, kaj imamo pravzaprav v mislih?

Akcijsko raziskovanje je proces, v katerem udeleženci sistematično raziskujejo lastne (izobraževalne) izkušnje v skladu z načeli znanstvenega raziskovanja in vnaprej opredeljenimi izhodišči ter vsaj okvirno izbranimi postopki. Nova spoznanja preizkušajo v svoji delovni praksi in nato kritično presojujejo rezultate (bodisi posamezno, bodisi v raziskovalni skupini). Proces sklenejo s praktičnimi ugotovitvami, pa tudi z zlitjem spoznanj teorije in prakse ter poglobljenim razumevanjem preučevanega pojava.

Kaj je in kaj ni akcijsko raziskovanje

Akcijsko raziskovanje spada med kvalitativne raziskovalne pristope, pri katerih osrednjo vlogo zavzemajo zastavljanje praktičnih vprašanj, opazovanje lastne delovne prakse in razprava o profesionalnih izkušnjah. Skupino za akcijsko raziskovanje običajno sestavlja več izbranih posameznikov, tako praktikov kot teoretikov z določenih področij, sam proces raziskovanja pa je sestavljen iz različnih faz: identifikacije problema, pridobivanja podatkov, interpretacije podatkov, implementacije izvornih »drobnih« rešitev v prakso in evalvacije celotnega procesa, ki vodi v nadaljnje raziskovanje. Vse faze zaobjema tako imenovani »akcijski raziskovalni cikel« (glej skico v nadaljevanju).

Vsi si v procesu delovnega ritma zastavljamo vprašanja in razpravljamo! Na prvi pogled se torej zdi, da je marsikaj v izobraževalni praksi akcijsko raziskovanje. Vendar ni tako. Akcijsko raziskovanje ni sproščeno razpravljanje o skupnih temah sodelavcev ali zbiranje mnenj in dobrih praks učiteljev z vprašalniki, ampak natančno načrtovan proces, v katerem so koraki in cilji zelo jasno in enoznačno določeni. Pri akcijskem raziskovanju - za razliko od kvantitativnih raziskovalnih metod v izobraževanju - ne gre samo za odpravljanje napak v izobraževalni praksi, ampak tudi za odgovorno delo z ljudmi. Udeleženci akcijskega raziskovanja skozi proces ozaveščajo, korigirajo in razvijajo svoje veščine, pristope poučevanja in strategije posredovanja znanja ter iščejo možnosti, kako močne vidike prakse narediti še močnejše. Vse skupaj pa usmerjajo natančno določeni koraki in strategija raziskovanja, ki jih je potrebno nenehno osveževati.

Veliko argumentov govori v prid takemu pristopu prav na področju izobraževanja. Izobraževalci sami najbolj poznajo krepke in šibke točke lastnega poučevanja in dela. Ker jim je vsebina blizu, bližje kot komur koli drugemu, je njihova motivacija za sodelovanje v takšnem raziskovanju močnejša. Akcijsko raziskovanje je skoraj vedno tudi skupinsko delo. Tovrstno sodelovanje

skupine okrepi odnose, kar se večinoma pozitivno odraža tudi po končanem akcijskem raziskovalnem ciklu. Ne nazadnje pa skozi vodeno sistematično refleksijo lastne prakse sodelujoči ozavestijo in nadgradijo tudi velik del svoje profesionalne odličnosti kar utrjuje profesionalno samopodobo.

Prav je, da je predstavljen tudi proces akcijskega raziskovanja, ki uporabniku okvirno predstavlja in definira potek in pojem akcijskega raziskovanja. Po predstavljenih korakih se bo kdo od uporabnikov knjižice lažje lotil kakšnega akcijskega raziskovanja, saj so posamezni koraki dovolj podrobno predstavljeni, sicer pa menim, da ta del knjižice ne bo posebej zanimal širšega kroga uporabnikov. Prav je tudi, da je podrobneje predstavljeno prav akcijsko raziskovanje opisnikov temeljnih zmožnosti, saj je iz predstavitve možno razbrati, da je delo zahtevalo veliko časa, da je bilo pretehtanih veliko možnosti in predebatiranih in utemeljenih veliko različnih pogledov in predlogov.

Olga Veldin Bednjanič, učiteljica

Koraki v akcijskem raziskovanju

Proces akcijskega raziskovanja lahko ponazorimo z že omenjenim akcijskim raziskovalnim ciklom, ki ga sestavlja pet ključnih faz:

- identifikacija raziskovalnega problema
- zbiranje in organizacija podatkov
- interpretacija podatkov (s triangulacijo)
- preizkušanje v praksi in
- refleksija raziskovanja.

Identifikacija raziskovalnega problema

Na začetku je vprašanj vedno več, kot jih je možno razrešiti skozi konkretno raziskovalno delo. Zato je načrtovanje in omejitve glede raziskovalnih vprašanj na začetku procesa ključnega pomena za učinkovito raziskovanje v nadaljevanju. Ključno pri tem je ali so vprašanja, ki si jih zastavljamo, relevantna za prihodnost strokovnega področja in kakšen imamo kot izobraževalci vpliv na vsebine, ki jih bodo odgovori na vprašanja osvetjevali.

Cikel akcijske raziskave

Zbiranje in organizacija podatkov

Zbiranje podatkov je zelo pomemben naslednji korak, saj se pred raziskovalci pojavi množica novih odločitev, na primer: Bodo uporabili vprašalnike ali metodo prostih asociacij? Je podatke enostavno ali težko pridobiti? Na kakšen način bodo pridobljene podatke organizirali? Bodo spremenljivke kot so spol, izobrazba in starost dovolj, ali potrebujejo drugačne informacije o udeležencih raziskave? Vse to so vprašanja, ki se porajajo v drugi fazi akcijskega raziskovanja. Metodologi priporočajo, da podatke vedno pridobivamo iz vsaj treh različnih virov in se tako izognemo pristranskosti.

Interpretacija podatkov

Ko so podatki ustrezno zbrani in organizirani, nastopi faza interpretacije oziroma razlage podatkov. Nekateri empirični podatke lahko enostavno kvantificiramo (v primeru, da smo jih pridobili z vprašalniki), druge informacije v obliki mnenj, komentarjev ali priporočil pa je potrebno sistematizirati, na primer povzeti v obliki tabel z različnimi metodami kodiranja. Le iz ustrezno organiziranih in predelanih podatkov lahko podamo z argumenti podprte razlage in rešitve problema, ki smo ga obravnavali. Zelo ključno je, da se pri tem raziskovalci čim tesneje držijo temeljnega raziskovalnega vprašanja in skušajo sistematično najti odgovor nanj.

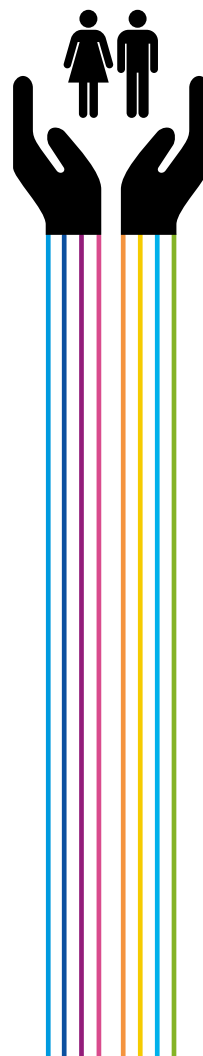
Preizkušanje v praksi

Interpretiranje empiričnih podatkov in soočanje z razlagami iz razpoložljive literature vodita k delnim zaključkom in rešitvam. Tako spontano nastaja potreba po vpeljavi teh rešitev v prakso. Pri tem je pomembno, da pri preizkušanju v praksi spreminjamo samo eno spremenljivko naenkrat. Le na tak način lahko z relativno gotovostjo trdimo, da so spremembe v praksi posledica spremenjenega pogoja in ne rezultat nenaadzorovanega naključja. Preizkušanje v praksi se

mora vedno zaključiti s poročilom, ki preizkuševalca ‚prisili‘, da opažanja strukturira in zabeleži. V akcijskem raziskovanju imajo občutki in vtisi pomembno mesto in so lahko viri dragocenih informacij.

Refleksija raziskovanja

Na koncu cikla akcijskega raziskovanja je potrebno objektivno oceniti, ali je prišlo do pozitivnih sprememb izobraževalne prakse. K temu zelo pripomore konsenzualna validacija, kjer svoja prepričanja soočamo z različnimi pogledi drugih deležnikov pojava, ki smo ga proučevali. Če skupaj ugotovimo, da do pričakovanih sprememb ni prišlo, je potrebna nadaljnja poglobljena analiza, katere faze akcijskega raziskovalnega bi lahko zasnovali drugače, da bi bilo preizkušanje rešitev bolj učinkovito oziroma ugotavljamo, kje so bili naši postopki ali naša pričakovanja napačna.

Akcijsko raziskovanje temeljnih zmožnosti

V jeseni 2012 je bilo k sodelovanju v akcijsko raziskavo povabljenih 11 izkušenih učiteljev in mentorjev s področja izobraževanja odraslih. Cilj akcijskega raziskovanja je bil, da skupaj s strokovnjaki iz Andragoškega centra Slovenije oblikujejo opisnike za štiri izbrane ključne kompetence oziroma temeljne zmožnosti.

V procesu evalvacije javno veljavnih programov za ranljive skupine doraslih (2009-2010), še bolj pa v procesu prenove (2010-2013), je bilo zaznано, da v slovenskem prostoru še ne razpolagamo z opisniki, to je take vrste uporabno obliko opisov, ki bi omogočali sprotno spremljanje razvoja temeljnih zmožnosti. Ključni cilj akcijskega raziskovanja je tako postalo prav oblikovanje opisnikov in definiranje področij za štiri izbrane temeljne zmožnosti: sporazumevanje v maternem jeziku, matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji, učenje učenja ter samoiniciativnost in podjetnost.

Cilj akcijskega raziskovanja je bilo oblikovanje opisnikov za štiri izbrane temeljne zmožnosti: sporazumevanje v maternem jeziku, matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji, učenje učenja ter samoiniciativnost in podjetnost.

Praktiki so intenzivneje delovali v treh skupinah, pri čemer je vsaka skupina oblikovala opisnike za eno izbrano temeljno zmožnost. Skozi osem celodnevni srečanj so člani raziskovalne skupine v skladu s dogovorjeno metodologijo opredelili cilj, zbrali, organizirali in interpretirali podatke, jih konsenzualno validirali v celotni raziskovalni skupini, jih vzporedno preizkušali v praksi in večkrat opravili refleksijo procesa raziskovanja. Iz začetnega splošnega nabora skoraj 500 opisnikov za štiri izbrane temeljne zmožnosti je posamezna skupina postopno izčistila, preoblikovala in pripravila pregledni tabeli opisnikov za vsako temeljno zmožnost posebej. Tabeli opisnikov določene temeljne zmožnosti predstavljata tudi jedro posamezne knjižice, ki je sestavni del kompleta.

Sestava skupine akcijske raziskave

4-ČLANSKI TIM
ANDRAGOŠKEGA
CENTRA SLOVENIJE

DRUGI

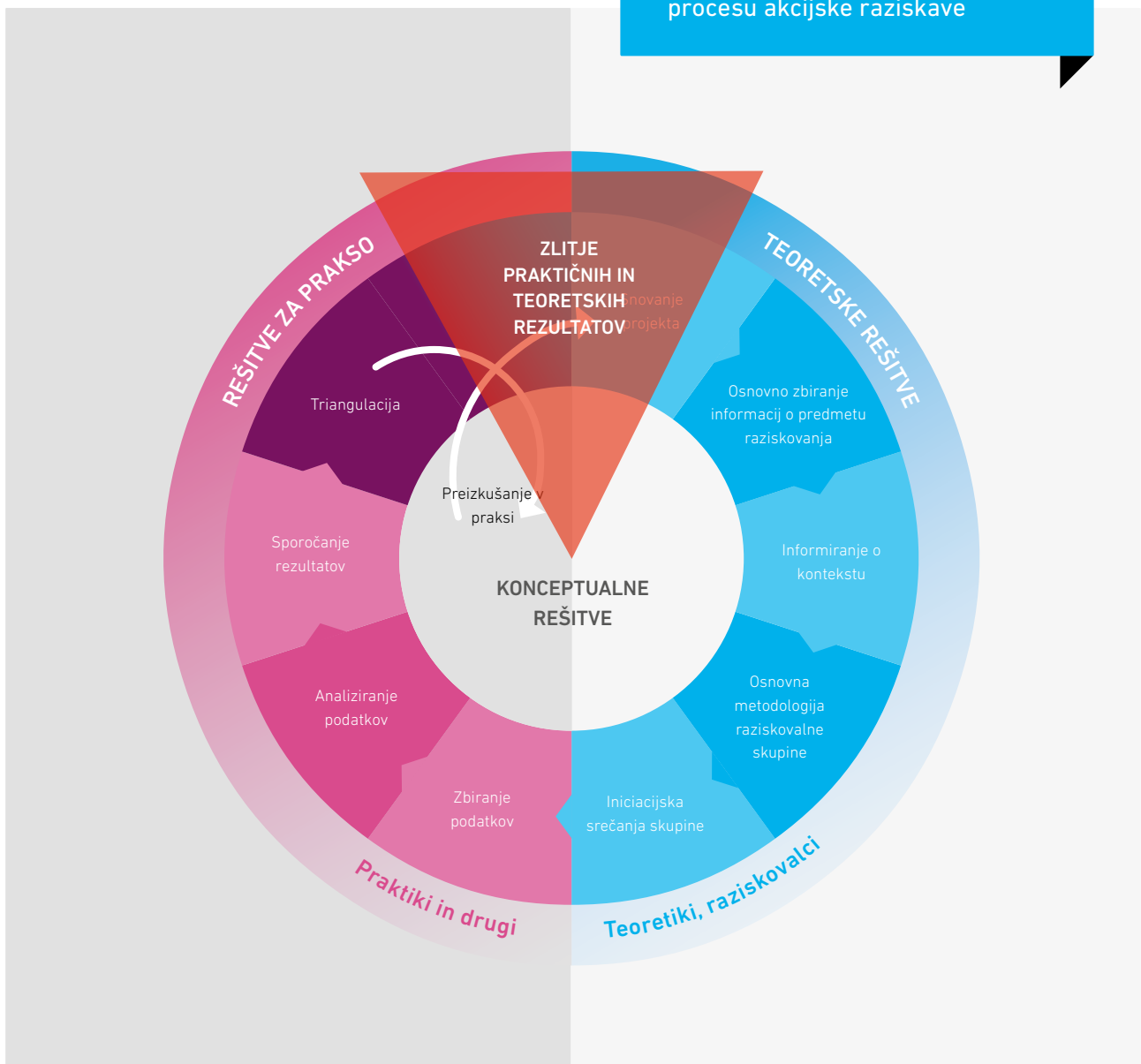
IZBRANI
UČITELJI,
PRAKTIKI

Med procesom priprave opisnikov za temeljne zmožnosti so večkrat vzniknili nova strokovna vprašanja: glede strukture ali posameznega dela temeljne zmožnosti, glede ustreznih ravni, glede odnosa do predpisanih standardov v programih izobraževanja odraslih in v zvezi z opredelitvami temeljnih pojmov. Odgovore na tovrstna vprašanja, ki so se ciklično pojavljala med procesom akcijskega raziskovanja, je skupina iskala s pomočjo vzporednega preizkušanja v praksi in študija različnih virov.

Opažanja s terena so podrobneje predstavljena v posebnem poglavju »Uporaba opisnikov v didaktične namene - praktični namigi«.

Dejavnosti raziskovalne skupine v procesu akcijske raziskave

Temeljne zmožnosti

Temeljne zmožnosti v sodobnem svetu

Koncept vseživljenjskega učenja počasi a vztrajno pridobiva na večjem pomenu v vsakdanjem življenju. Znanje, spretnosti in kompetence se morajo razvijati vse življenje, ne le zaradi posameznikove osebne izpolnitve in zato, da se lahko dejavno vključi v družbo, v kateri živi, temveč tudi zato, da je lahko uspešen in kreativen v svetu dela, ki se nenehno spreminja.

Svet postaja povezana globalna vas. Zaradi vse hitrejših sprememb ter nenehnega nastajanja novih tehnologij moramo vsi stalno posodabljati delovne spretnosti, negovati in razvijati pa moramo tudi temeljne zmožnosti, ki predstavljajo jedro vseh drugih kompetenc. Razvoj obojih, temeljnih zmožnosti in poklicnih kompetenc omogoča prilagajanje spremembam, hitro prilagajanje pa je osnova za inovativnost, produktivnost in konkurenčnost.

V tem ozračju hitrih sprememb, globalizacije in digitalne revolucije vse več Evropejcev spoznava, da so potisnjeni na družbeno, zaposlitveno in izobraževalno obrobje. Prav zato sta Svet Evrope in Evropski parlament konec leta 2006 sprejela Evropski referenčni okvir ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje. Okvir prvič na evropski ravni opredeljuje in določa 8 ključnih kompetenc, ki jih danes evropski državljani potrebujejo za svojo osebno izpolnitev, socialno vključenost, aktivno državljanstvo in zaposljivost v družbi znanja.

»Kompetence so tukaj opredeljene kot kombinacija znanja, spretnosti in odnosov, ustrežajočih okoliščinam. Ključne kompetence so tiste, ki jih vsi ljudje potrebujejo za osebno izpolnitev in razvoj, dejavno državljanstvo, socialno vključenost in zaposlitev.« (Priporočilo evropskega parlamenta ... 2006)

Evropski referenčni okvir temeljnih zmožnosti opredeljuje in določa 8 temeljnih zmožnosti, ki jih danes državljani potrebujejo za svojo osebno izpolnitev, socialno vključenost, aktivnost državljanstvo in zaposljivost v družbi znanja.

Osem temeljnih zmožnosti evropskega referenčnega okvira

Sporazumevanje v maternem jeziku

Sporazumevanje v tujih jezikih

Matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji

Digitalna pismenost

Učenje učenja

Socialne in državljanske kompetence

Samoiniciativnost in podjetnost

Kulturna zavest in izražanje

Kljub temu, da Evropski referenčni okvir zelo jasno opredeljuje nabor in vsebino ključnih kompetenc, se od posameznih članic Evropske unije pričakuje, da predlagan nabor in vsebino prilagodijo svojim izobraževalnim in kulturnim posebnostim. Le na ta način bi lahko predlagan teoretični okvir postal koristno orodje za oblikovanje izobraževalnih politik, izobraževalce v praksi in še posebej za učee se v programih za izobraževanje odraslih iz ranljivih skupin.

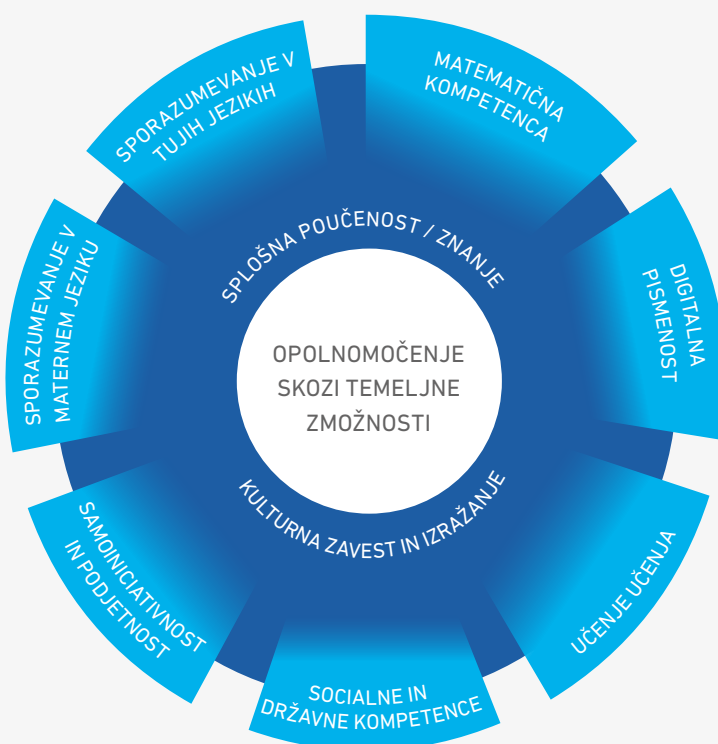
Razlika med temeljnimi in poklicnimi zmožnostmi

Precizno diferenco med temeljnimi – poklicnimi zmožnostmi navajajo Možina in drugi (2009, str. 35), zato v celoti povzemamo sledečo razlago, čeprav je tu uporabljen izraz kompetenca, ki ga lahko prevedemo v izraza temeljne zmožnosti oziroma poklicne zmožnosti.

»Ena izmed ključnih delitev kompetenc je tudi delitev na ključne in poklicne kompetence. Temeljna zamisel ključnih kompetenc temelji zlasti na domnevi, da je mogoče identificirati omejeno in razmeroma majhno (ter posledično kurikularno bolj obvladljivo) število temeljnih zmožnosti, spretnosti in osebnostnih lastnosti, ki posamezniku ne glede na specifične okoliščine omogočajo funkcionalno odzivanje in delovanje na širokem spektru različnih dejavnosti (Štefanc, 2009). So prenosljive med različnimi poklici, predvsem pa posa-

Razumevanje temeljnih zmožnosti skozi slovenski model programov za ranljive skupine

mezniku omogočajo udeležbo v družbi in osebni razvoj (Pevce Grm (ur), 2006)⁸. Ključne kompetence naj bi bile neodvisne od konteksta, enako dobro uporabne v različnih okoliščinah, za opravljanje različnih delovnih nalog. Lahko jih označimo kot multifunkcionalne in transdisciplinarne, koristne za doseganje pomembnih ciljev, obvladovanje različnih nalog in delujoče v neznanih okoliščinah. Weinert (2001) jih razume kot kompleksne sisteme znanja, prepričan in akcijskih tendenc, ki se gradijo na podlagi dobro organiziranega področnega znanja, temeljnih spretnosti, posplošenih stališč in spoznavnih slogov in nanje ne bi smeli gledati kot na lahko dosegljiva končna stanja (Weinert, 2001). Poklicne kompetence se delijo na generične (splošne) kompetence, ki so skupne za podobne poklice, delovna opravila ali skupine delovnih mest na nekem poklicnem področju, in poklicnospecifične kompetence, ki so specifične za posamezna delovna mesta ali opravila (Pevce Grm (ur), 2006). «

Temeljne zmožnosti posamezniku v različnih okoliščinah omogočajo funkcionalno odzivanje in delovanje v širokem spektru vsakodnevnih dejavnosti. Kot konstrukti so neodvisne in prenosljive v različne okoliščine delovanja. To pomeni, da so na različnih ravneh zahtevnosti pomembne tudi za obvladovanje poklicnih kompetenc. Posamezniku omogočajo dejavno udeležbo v družbi in hkrati osebni razvoj.

Različne potrebe učečih je treba zadovoljevati zlasti z nadgradnjo raznolikih individualnih kompetenc z zagotavljanjem enakosti in dostopnosti

.....
8 »Poznamo več klasifikacij kompetenc. Navadno jih delimo na ključne (key) ali splošne (core) kompetence in poklicne kompetence. Ključne kompetence so nujne za vse in prenosljive med različnimi poklici, predvsem pa posamezniku omogočajo udeležbo v družbi in osebni razvoj. Poklicne kompetence se delijo na: generične (generic) kompetence, ki so skupne za podobne poklice, delovna opravila ali skupine delovnih mest na nekem poklicnem področju, in poklicno specifične kompetence, ki so specifične za posamezna delovna mesta ali opravila.«

VIR: Pevce Grm Slava (ur.): Kurikul na nacionalni in šolski ravni v poklicnem in strokovnem izobraževanju.: metodološki priručnik CPI - <http://www.cpi.si/files/CPI/userfiles/Publikacije/kurikul.pdf>

tistim skupinam, ki zaradi izobraževalne prikrajšanosti, nastale zaradi osebnih, družbenih, kulturnih ali ekonomskih okoliščin, potrebujejo posebno podporo za izpolnitev svojega izobraževalnega potenciala. Na primer osebe s šibkimi osnovnim znanji, zlasti pomanjkljivo pismenostjo, tisti, ki so zgodaj opustili šolanje.

V evropski in slovenski politiki in praksi programov za razvoj temeljnih zmožnosti so te razdeljene v dve skupini: v osnovne in prečne temeljne zmožnosti. V Sloveniji se je uveljavil nekoliko drugačen prijem kot v evropskih političnih pobudah, vendar gre le za razlike v poimenovanju. Izbor temeljnih zmožnosti izhaja iz dvajsetletnih izkušenj slovenskih strokovnjakov pri izvajanju programov. Izbranih in v model umeščenih je osem ključnih zmožnosti:

- jedrna pismenost (t.j. v Evropskem referenčnem okviru »sporazumevanje v maternem jeziku«)
- sporazumevanje v tujih jezikih
- matematična kompetenca
- digitalna pismenost
- učenje učenja
- socialne in državljanske kompetence
- samoiniciativnost in podjetnost
- splošna poučenost/znanje (t.j. v Evropskem referenčnem okviru »kulturna zavest in izražanje«, in »naravoslovje« s »tehniko«)

Za razvijanje konkretnega procesa učenja pa sta tako opredelitev modela temeljnih zmožnosti kot sam izbor osnovnih in prečnih temeljnih zmožnosti presplošna. Dolgoletne slovenske izkušnje z izobraževanjem različnih ranljivih skupin odraslih so pokazale, da je pri vključevanju teh skupin v izobraževanje in usposabljanje, potrebno izhajati iz izobraževalnih potreb in interesov posamezne ciljne skupine. Model izobraževalnih programov za ranljive skupine ustvarjalno kombinira različne temeljne zmožnosti glede na posamezne ciljne skupine.

Kako so nastajali opisniki

V nadaljevanju tega dela pa se mi zdi najpomembnejša definicija pojma opisnik in širša razlaga, kako so opisniki prikazani. Prav je, da sledi še podrobnejša razlaga temeljne zmožnosti, saj smo tudi sami v skupini v začetku raziskovanja veliko debatirali.

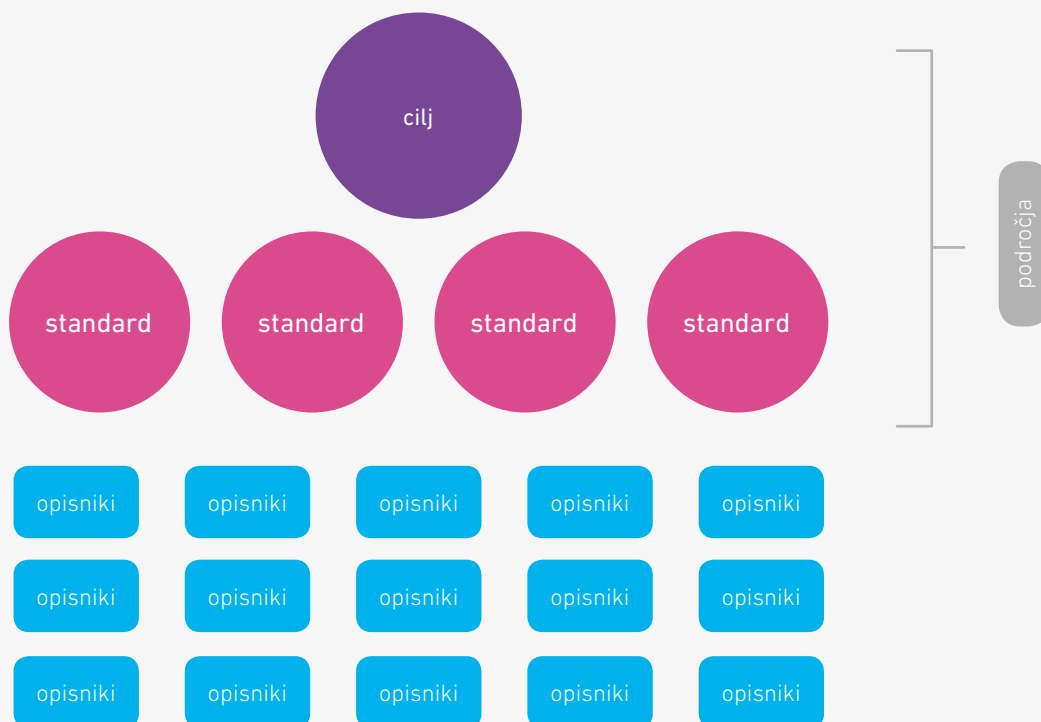
Olga Veldin Bednjanič, učiteljica

Eden od poskusov prilagoditve vsebine temeljnih zmožnosti slovenskim izobraževalnim in kulturnim posebnostim je opravljen razvoj opisnikov. Izhajali smo iz predpostavke, da morajo opisniki v osnovi prikazati, kakšna je vsebina posamezne temeljne zmožnosti oziroma kaj določeno temeljno zmožnost nasičuje. Evropski referenčni okvir sicer opredeljuje, katere so temeljne zmožnosti in podaja njihove splošne vidike, a ni namenjen neposredni uporabi v praksi. Gre za teoretske konstrukte, ki so nastali postopno, induktivno.

Preden se podrobneje posvetimo opisnikom, je potrebno opozoriti na razliko od ciljev in standardov, ki so vitalni del vsakega izobraževalnega programa in ki jih v praksi prehitro lahko enačimo. Razvoj temeljne zmožnosti lahko zelo dobro

Shematski prikaz razmerij med cilji, standardi prenovljenih programov in opisniki

podpira cilje izobraževalne dejavnosti, redkeje pa je opredeljen tudi kot njen končni cilj. Področja, ki jih najdemo v tabelah z opisniki, so usklajena in uravnotežena z posameznimi standardi programov, vendar tudi tu ne moremo zapisati enačaja. Kot kaže skica, opisniki določene temeljne zmožnosti prispevajo k doseganju standardov in ciljev, ne smemo pa jih enačiti z njimi.

Opisniki skušajo temeljno zmožnost narediti konkretno, uporabno, predvsem pa jo »napolniti« s primeri iz vsakdanjega življenja odraslih. V resnici jih skušajo opisati.

Izhajali smo iz spoznanja, da nihče ne more temeljne zmožnosti opisati bolj življenjsko kot izobraževalci, ki so z izvedbami programov v neposrednem stiku z odraslimi.

Konkretnost in vsakdanjost učnih situacij je ključna značilnost učenja odraslih. Otroštvo in mladostništvo večina strokovnjakov povezuje s tako imenovano fluidno inteligenco, za katero je značilno iskanje inovativnih rešitev, prepoznavanje novih vzorcev in vzpostavljanje prvih izkušenj. Nasprotno je za odrasle učeče se značilno, da se bolj pogosto sklicujejo na svoje spretnosti, uporabljajo ustaljene poti iskanja rešitev in izžarevajo samozavest, ki izhaja iz bogatega spektra izkustev. Raziskovalci pogosto govorijo o drugačni, bolj stabilni, kristalizirani inteligenci.

Opisniki pomagajo abstraktno temeljno zmožnost konkretizirati, jo narediti uporabno, predvsem pa jo »napolniti« s primeri iz vsakdanjega življenja odraslih. Temeljno zmožnost nasičujejo t.i. »jedrni opisniki«, to so opisniki, ki izražajo srž temeljne zmožnosti in jo diferencirajo od drugih. Dopolnjujejo jo tudi »robni« opisniki, to so taki opisniki, ki so podobni ali celo enaki opisnikom katere od drugih temeljnih zmožnosti. V knjižicah boste našli prečiščene nabore z »jedrnimi opisniki«.

Kako so opisniki prikazani

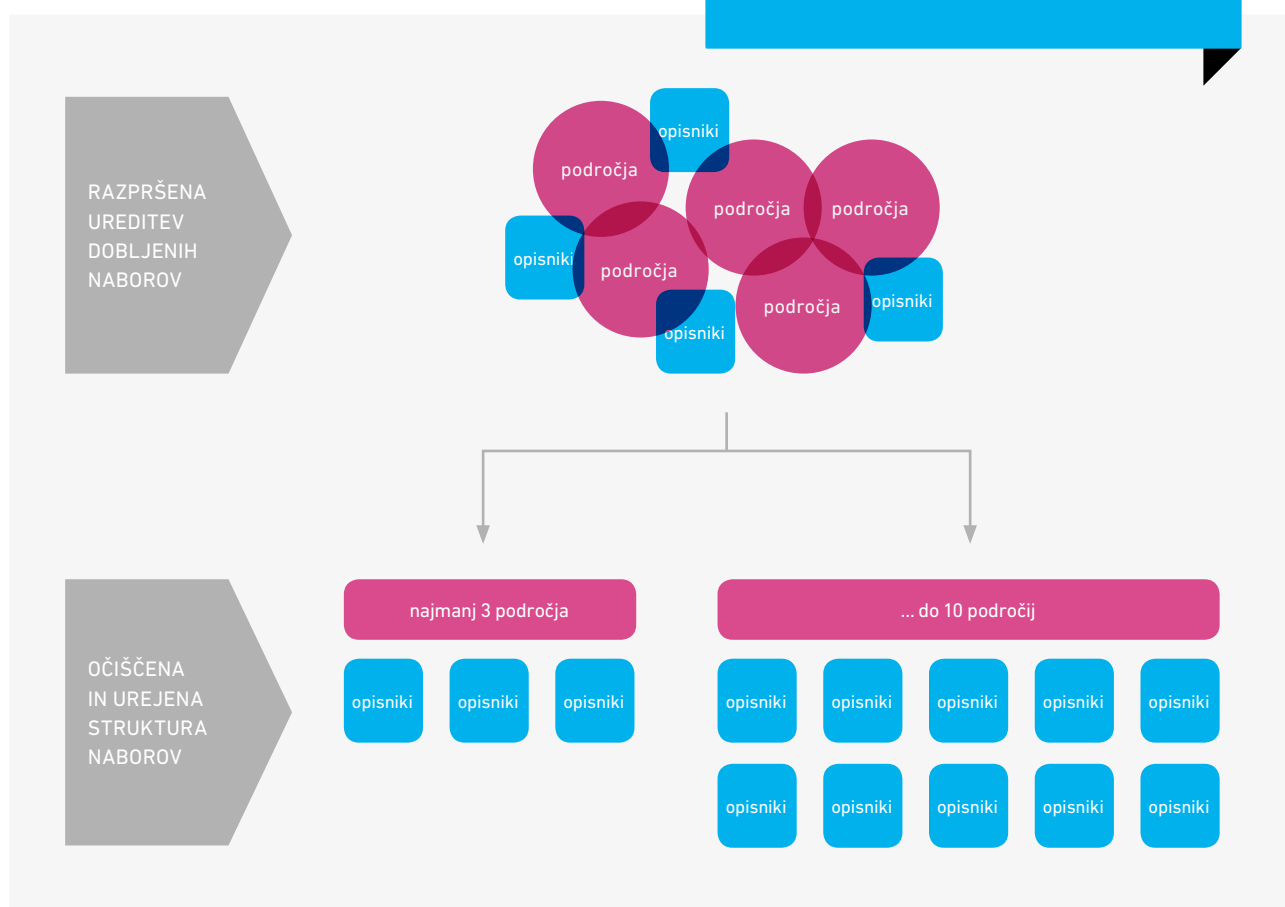
V procesu razvoja opisnikov za izbrane temeljne zmožnosti so se seveda zastavljala tudi vprašanja, kako opisnike prikazati. Ključno vprašanje, na katero je raziskovalna skupina dolgo časa iskala odgovor, je bilo, kako konkretno oziroma splošno naj bodo opisniki zapisani in kako predstavljeni.

Opisniki so zasnovani kontekstualno, konkretno, uporabno in življenjsko. Te lastnosti sovpadajo z značilnostmi kristalizirane inteligence, ki jo strokovnjaki povezujejo z učenjem v obdobju odraslosti.

Začetni cilj je bil namreč zelo zahteven: opisniki morajo v največji možni meri odražati konkretne življenjske situacije odraslih iz ranljivih skupin. Prav v teh okoliščinah pridejo temeljne zmožnosti najbolj do izraza. Po drugi strani bi morali biti opisniki zapisani dovolj splošno, da bi presegli potrebe ožjih skupin ranljivih odraslih (in s tem njihove specifične življenjske situacije), s čimer bi postali uporabni tudi za druge odrasle, ki želijo razvijati svoje temeljne zmožnosti. Izkazalo se je, da je vsaka temeljna zmožnost dejansko ločena entiteta, s svojimi posebnimi značilnostmi, zato so posamezne rešitve, zapisane v tabelah, med seboj različne, v jedru pa sledijo isti razdelitvi, kot je prikazano spodaj.

Način ureditve dobljenih opisnikov iz terenske raziskave

Opisnike v posebnih knjižicah prikazujemo v dveh tabelah. Kot optimalna rešitev se je izkazal prikaz, pri katerem je izbrana temeljna zmožnost najprej opredeljena s področji. Na tak način kompleksnost izbrane temeljne zmožnosti postane strukturirana in »oprijemljiva«. Vsako področje nasičuje obvladljivo število opisnikov. Ti opisniki so zapisani v dveh oblikah: najprej je zapisan opisnik v splošni obliki. Uporaben je za razvoj temeljnih zmožnosti v izobraževanju odraslih na splošno in za najrazličnejše namene. V naslednjem stolpcu je zapisana konkretna izvedba tega opisnika. Pri oblikovanju tega zapisa je skupina za akcijsko raziskovanje razmišljala o konkretnih udeležencih, ki so se v preteklosti udeležili programov za dvigovanje ravni pismenosti, zato so te prilagoditve umerjene na ranlji-ve skupine odraslih.

Opisniki v stolpcu, konkretna prilagoditev v izvedbi' so zapisani tako, da bodo učiteljem v pomoč v različnih fazah razvoja temeljnih zmožnosti. Hkrati jih s pomočjo predlaganih pripomočkov za delo z udeleženci opremlja z različnimi didaktičnimi rešitvami. So torej predlogi resničnih kontekstov, ki odraslim postavljajo konkretne izzive s področja določene temeljne zmožnosti. Pri tem ne gre za navodila, ampak uporaben zapis, skozi katerega učitelji (predvsem tisti z manj izkušnjami) pridobijo tisti prvi občutek, kaj nasičuje temeljno zmožnost na ravni, ki je ustrezna ranljivim odraslim.

Primer zapisa posameznega opisnika - splošno in konkretno

MATEMATIČNA KOMPETENCA IN OSNOVNE KOMPETENCE V ZNANOSTI IN TEHNOLOGIJI

Minimalna raven

PODROČJE: MATEMATIKA

KAJ?	SPLOŠNI OPISNIK	KONKRETNA PRILAGODITEV OPISNIKA
Odnosi med količinami	... Približno 10 opisnikov, ki pokrijejo vso tematiko „Odnosi med količinami“ na minimalni ravni.	Za vsak opisnik so praktiki izoblikovali primer, ki kaže, kako se ta dimenzija temeljne zmožnosti odraža v vsakdanjem življenju.
Primer za področje: Odnosi med količinami	V delovnih situacijah razlikuje med premimi in obratnimi količinami	Iz opisa odnosov med dvema količinama zna razbrati, ali se ena količina povečuje, če se tudi druga povečuje - ali pa se druga zmanjšuje.

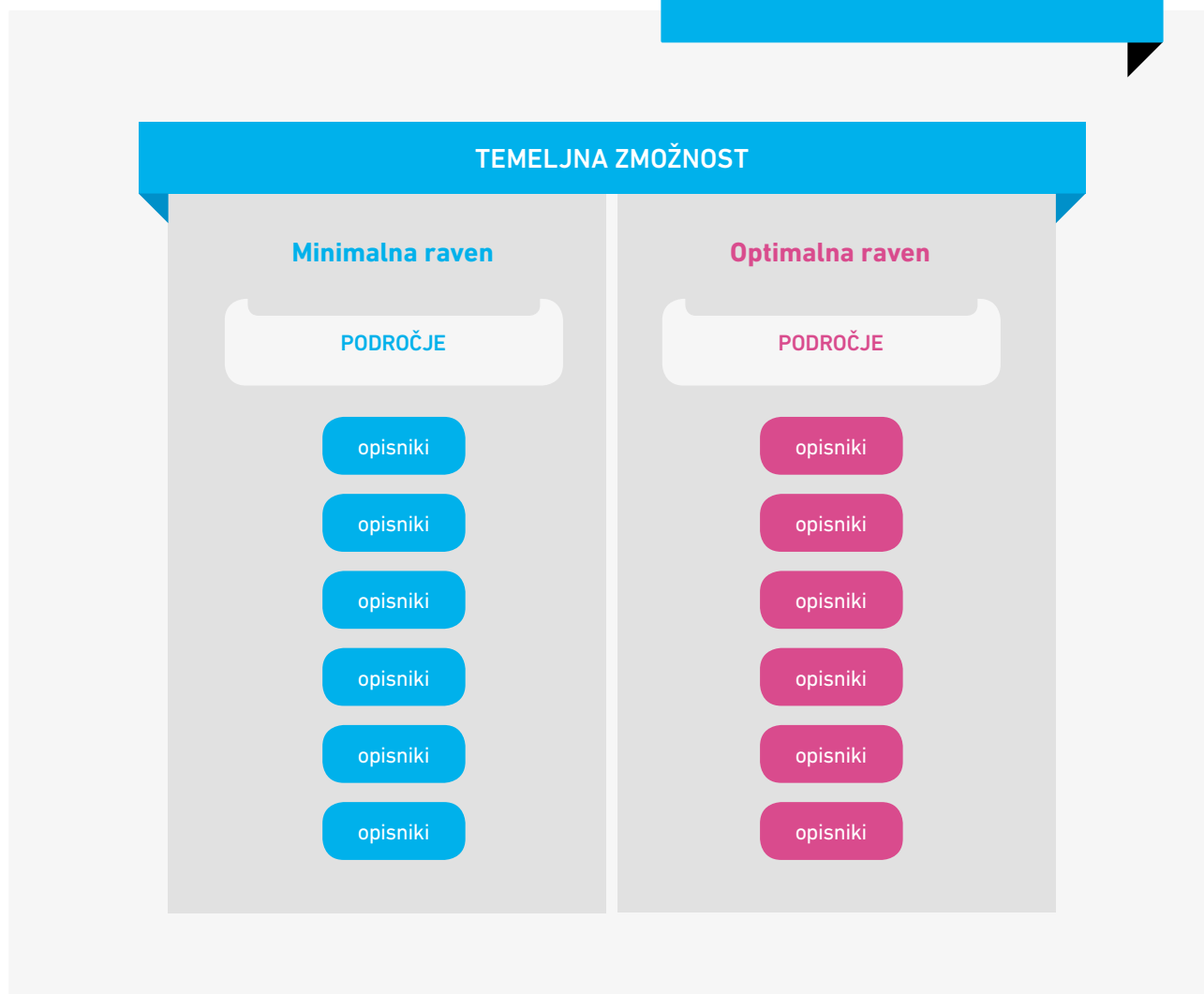
Opisniki za vsako temeljno zmožnost so pripravljene na dveh ravneh: minimalni in optimalni. Praviloma je vsak posamezen opisnik izveden na obeh ravneh. Na tak način sta vzpostavljeni dve referenčni točki razvoja. To seveda ne pomeni, da se temeljna zmožnost razvija samo znotraj razpona od minimalne do optimalne ravni (to sta pravzaprav samo prvi dve ravni, ki se nadgrajujeta). Ti dve ravni predstavljata izhodišče, s katerim je načrtana pot nadaljnjega razvoja temeljne zmožnosti. To izhodišče sovpada z opisniki Slovenskega ogrodja kvalifikacij do tretje oziroma četrte ponekod tudi pete ravni.

Sedanji nabor opisnikov izbranih ključnih kompetenc seveda ni dokončen; je šele predlog opisnikov, ki jih bo mogoče umestiti širše v sistem. Je pa nujni prvi korak, ki bo – vsaj tako upamo – uporaben pripomoček za učitelje, ki se s temeljnimi zmožnostmi v izobraževanju odraslih seznanjajo na novo.

Celotni koncept izbora, razvoja in prikaza opisnikov je bil ovrednoten in presojan s strani zunanjih strokovnjakov. Dele njihovega izvirnega kritičnega premisleka objavljamo v posamezni knjižici v poglavju »Iz recenzije«.

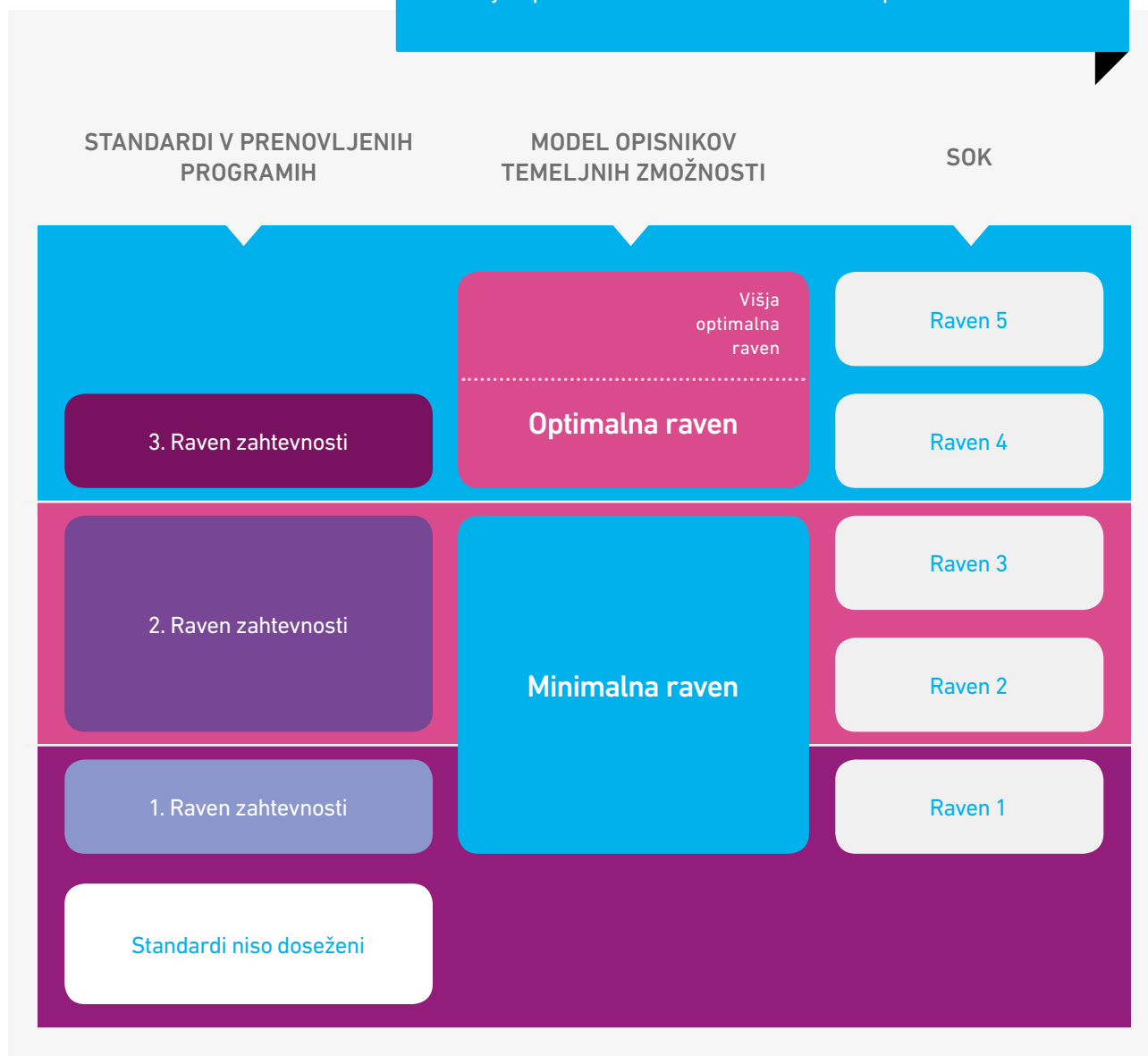

Odnos med opisniki na minimalni in optimalni ravni

Prikaz razmerij med standardi v prenovljenih programih, Slovenskim ogrodjem kvalifikacij (SOK) in zahtevnostjo opisnika na minimalni oziroma optimalni ravni

Za tabelo z opisniki so predstavljena še mnenja različnih posameznikov tako iz stroke kot tudi udeležencev. Taka mnenja so velikokrat motivator za posameznike, ki lahko iz njih dobijo še konkretnjšo predstavo o namenu knjižice in pomenu neformalnih oblik izobraževanja.

Olga Veldin Bednjanič, učiteljica

Priročni slovar

V knjižici se uporablja tudi cela vrsta pojmov, ki nam niso blizu, zato je slovar ključnih pojmov za tiste, ki bodo uporabljali knjižico, celo nujno potreben in zelo uporaben. Pomagal bo pri razumevanju konceptov in pri hitrejšem »znajdenju« v sami knjižici. Hkrati pa nam poenostavi razumevanje besedil v knjižici in razumevanje uporabe vsebin v predstavljenih poglavjih.

Ljuba Fišer, učiteljica

TEMELJNE ZMOŽNOSTI ALI KLJUČNE KOMPETENCE

Temeljne zmožnosti ali ključne kompetence so tiste zmožnosti, ki niso odvisne od okoliščin delovanja in posamezniku ne glede na specifične okoliščine omogočajo funkcionalno odzivanje in delovanje v širokem spektru različnih dejavnosti. So prenosljive med različnimi poklici, predvsem pa posamezniku omogočajo udeležbo v družbi in osebni razvoj.

Temeljne zmožnosti odraslih, Javrh in Kuran, 2012.

KOMPETENCE

Kompetenca je zmožnost posameznika, da pridobljeno znanje in veščine v skladu s svojimi vrednotami in stališči uporabi v kompleksnih, raznovrstnih in nepredvidljivih situacijah.

Temeljne zmožnosti odraslih, Javrh in Kuran, 2012.

POKLICNE KOMPETENCE

»Poklicne kompetence so izkazane možnosti posameznika, da uporablja svoje sposobnosti in znanja pri dejavnem obvladovanju običajnih in spremenljivih poklicnih razmer (CEDEFOP, 1999); zmožnost zadostiti zahtevam zaposlitve oziroma specifičnim delovnim vlogam; zmožnost napraviti nekaj dobro (ETF, 1997). Poklicne kompetence delimo na tiste, ki so specifične za posamezen poklic, in na ključne kompetence, ki so poklicno transversalne in jih je mogoče razvijati s ključnimi kvalifikacijami.«

Spletna stran CPI: <http://www.cpi.si/faq/poslijite-vprasanje/slovar-izrazov.aspx>

OPISNIK

Opisniki opisujejo temeljno zmožnost in celostno prikazujejo, kaj je tisto, kar jo sestavlja. Opisnike se lahko uporabi za načrtovanje kurikula in prav tako njegovo za spremljanje.

MINIMALNA RAVEN OPISNIKOV

Minimalna raven opisnikov predstavlja tisto osnovno, kar odrasli posameznik potrebuje za ,preživetje' v sodobni družbi s področja določene temeljne zmožnosti.

OPTIMALNA RAVEN OPISNIKOV

Optimalna raven pomeni zadovoljivo razvito temeljno zmožnost do te mere, da se odrasli, ne glede na izobrazbo, uspešno znajde v različnih življenjskih situacijah.

STANDARD

Standard je vsota elementov, katerih vsebino določijo zainteresirane strani. Razlikovati je mogoče različne tipe standardov: standard kompetenc opisuje znanje, spretnosti oziroma kompetence, povezane z opravljanjem določenega dela; izobraževalni standard opisuje cilje učenja, vsebino izobraževanja, vstopne pogoje pa tudi pogoje, pod katerimi je mogoče doseči učne cilje; poklicni standard opisuje dejavnosti

in značilna dela določenega poklicnega področja in načine njegovega opravljanja; standard ocenjevanja opisuje rezultate učenja oziroma učne dosežke, ki se ocenjujejo, in metode, ki se pri tem uporabljajo; standard vrednotenja opisuje pravila, po katerih je mogoče doseči certifikat, spričevalo ali diplomo pa tudi pravice, ki izhajajo iz tega. Od sistema je odvisno, ali so opisi standardov ločeni ali zapisani v istem dokumentu.

Temeljni pojmi poklicnega in strokovnega izobraževanja, Muršak, 2012.

MINIMALNI STANDARD ZNANJA

Je standard znanja, ki ga mora učeči se doseči in izkazati za zadostno oceno. Minimalni standard znanja je tudi stopnja razvitosti neke kompetence ali zmožnosti učečega se, ki mu še omogoča korektno izvedbo določene delovne naloge in pomeni zadostno stopnjo znanja za ustrezno sodelovanje pri prihodnjih aktivnostih.

Temeljni pojmi poklicnega in strokovnega izobraževanja, Muršak, 2012.

ODRASLI RANLJIVI

Družbeno skupino lahko kot ranljivo definiramo po različnih merilih, najbolj pa jo opredeljuje družbena izključenost ali obrobnost. Ta temelji na zaznani ali resnični pripadnosti skupnosti ali skupini, ki je odrinjena, prezirana, nemočna, lahko zasmehovana ali zaničevana. Ranljivost se pri tem nanaša na posameznikovo doživljanje marginalnosti (v skupnosti, družini ali družbi) in na vpliv družbenih sil, ki pogosto spodbujejo in ohranjajo takšno izključenost.

Jelenc Krašovec v Obrazi pismenosti, Javrh, 2011.

ZNANJE

Znanje je rezultat učenja in osvajanja pojmov, načel, teorij in praks. Pridobivanje znanja poteka v različnih okoljih: v izobraževalnem procesu, pri delu in v kontekstu zasebnega ter družbenega življenja.

Slovensko ogrodje kvalifikacij, 2013.

NEFORMALNO IZOBRAŽEVANJE

Izraz označuje izobraževanje, ki je z vidika učenca načrtno. Rezultati neformalnega izobraževanja se lahko ovrednotijo in vodijo v potrjevanje (certifikacijo). Neformalno izobraževanje včasih označujemo tudi kot pol-strukturirano učenje. Za razliko od formalnega izobraževanja ne vodi do javnoveljavne (formalne) izobrazbe. Lahko gre tudi za izobraževanje, kjer vloži učitelja in učenca nista jasno razmejeni oziroma kjer se učenec uči sam. Neformalno učenje ni nujno institucionalizirano, predvsem pa za razliko od formalnega izobraževanja ne daje spričevala oziroma diplome.

Temeljni pojmi poklicnega in strokovnega izobraževanja, Muršak, 2012.

KONSENZUALNA VALIDACIJA (DOGOVORNO POTRJEVANJE REZULTATOV)

Med pomembnimi koraki akcijskega raziskovanja je tudi konsenzualna validacija zaključkov, ki sledijo iz zbranih podatkov. Zagotavlja veljavnost procesa in rezultatov. Veljavnost akcijskega raziskovanja se preverja s postopki ugotavljanja verodostojnosti, prenosljivosti, zanesljivosti, dokazljivosti, stopenj sodelovanja in koristnosti (prim. Stringer 2008, str. 73). V participatorni raziskavi, kamor sodi akcijsko raziskovanje, naj bi enakopravno sodelovali raziskovanci ali njihovi predstavniki, saj naj bi podatke in ugotovitve že sproti preverjali in izražali svoja mnenja o njih, na koncu pa naj bi odobrili celotno poročilo kot verodostojno. Poleg ugotovitev raziskovalcev so tudi v poročilu navedeni komentarji sodelujočih in drugih deležnikov pojava, ki ga je raziskava preučevala.

TRIANGULACIJA

V okviru akcijskih raziskav se pogosto uporablja triangulacija. Uveljavljena je definicija, kjer triangulacija pomeni uporabo različnih metod pri proučevanju določenega raziskovalnega problema. V družboslovnih znanostih so triangulacijo na začetku uporabljali predvsem kot tehniko, s katero so preverjali veljavnost raziskovalnih spoznanj. Uveljavilo se je namreč prepričanje,

da lahko zavrne ali potrdimo raziskovalne hipoteze le, če smo do enakih sklepov prišli s pomočjo različnih metod. Kasneje se je pojem triangulacije razširil, danes poznamo več oblik; možna je tudi triangulacija virov podatkov, raziskovalcev in teorij (prim. Vogrinc, Valenčič Zuljan, Krek, 2007). Triangulacija tako ni samo tehnika preverjanja veljavnosti znanstvenih spoznanj, ampak omogoča popolnejše razumevanje vsakega proučevanega pojava. Triangulacija s tem ni strategija veljavnosti, ampak je njena alternativa. Kombinacija več metod, virov podatkov, teoretičnih predpostavk in raziskovalcev v eni raziskavi zagotavlja boljše razumevanje proučevanega problema, gre torej za strategijo, ki poveča širino, globino, kompleksnost /.../ spoznanj vsake raziskave (Denzin in Lincoln v Vogrinc, Valenčič Zuljan, Krek, 2007).

EVALVACIJA

»V najbolj splošnem pomenu lahko evalvacijo opredelimo kot sistematično zbiranje podatkov o nekem pojavu z namenom dati o njem sodbo in/ali ga na podlagi tega tudi izboljšati.«

Marentič Požarnik: Evalvacija – kakšna, za koga, čemu?, 1999

VREDNOTENJE

Je »ugotavljanje ustreznih vrednosti danemu pojavu po določenih merilih.«

Veliki splošni leksikon, 2006

V izobraževanju odraslih je vrednotenje opredeljeno takole: »Vrednotenje (in priznavanje) kot postopek, v katerem ovrednotimo znanje, spretnosti, kompetence, ki si jih je posameznik pridobil ali razvil v svojem življenju in različni okoliščinah: z izobraževanjem, delom, s prostovoljskimi in prostočasnimi dejavnostmi.«

PIKTOGRAM – SLIKOVNI ZNAK NAMESTO BESED

Je osnovni gradnik slikovne pisave, ki zaobjema oziroma izraža širšo zamisel oziroma zgodbo. Nekatere definicije opredeljujejo piktogram kot poenostavljeno sliko, ki predstavlja neki predmet ali pojem. Beseda piktogram je sestavljena iz latinske besede pictus (narisano) in grške besede gramma, ki pomeni zapis. Nekoč so predstavljali predhodnice črk, danes pa so to uporabni slikovni znaki na različnih področjih, denimo v prometu.

The Literacy Dictionary, Harris in drugi, 1995.

EVROPSKO OGRODJE KVALIFIKACIJ ZA VSEŽIVLJENJSKO UČENJE (EOK)

Referenčno ogrodje za opis in primerjavo kvalifikacijskih stopenj v sistemih kvalifikacij, ki so se razvili na državni ali mednarodni ravni ali na ravni posamezne panoge. Ogrodje je sestavljeno iz sistema osmih referenčnih ravni z njihovim opisom v obliki rezultatov učenja (znanja, spretnosti in kompetence). Omenjenih osem ravni zajema ves razpon kvalifikacij, od tistih, ki zagotavljajo najbolj temeljno znanje, spretnosti in kompetence, do najvišjih ravni poklicnega in strokovnega ali univerzitetnega izobraževanja. EOK je tudi orodje, ki omogoča medsebojno prevedljivost kvalifikacijskih sistemov.

Temeljni pojmi poklicnega in strokovnega izobraževanja, Muršak, 2012.

Zadnji del knjižice, slovar ključnih pojmov, pa se mi zdi zadetek v polno, saj ljudje prevečkrat menimo, da posamezen pojem razumemo, ko pa ga je treba natančneje opredeliti oziroma definirati, pa smo v zadregi. Za ožji in sploh širši krog uporabnikov knjižice pa je to poglavje izrazitega pomena.

Olga Veldin Bednjanič, učiteljica

Viri in literatura

- DeSeCo 2005. The Definition and Selection of Key Competencies. Executive Summary. 2005. Pridobljeno 12.10. 2011 s strani <http://www.oecd.org/dataoecd/47/61/35070367.pdf>.
- Ermenc, K. (2006): Ključne kompetence, kaj so in kako jih razumemo. Vzgoja in izobraževanje, št. 1., str. 75 – 76. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Ermenc, K. (2006): Kompetenčni pristop h kurikularnemu načrtovanju: pojem, nekatere implikacije in dileme. Vzgoja in izobraževanje, št. 1, str. 21 – 27. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- ESCO European Skills, Competencies and Occupations taxonomy <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&langId=sl&eventsId=242&furtherEvents=yes>, dostopno, 15.12.2011.
- Gardner, H. (1995): Razsežnosti uma. Teorija o več inteligencah. Ljubljana: Tangram.
- Harris, T. L. in Hodges, R. E. (ur.). (1995). The Literacy Dictionary. Newark (Delaware): International Reading Association.
- Jarvis, P., Griffin, C. (2003): Adult and Continuing education. Major themes in Education. London in New York: Routledge.
- Javrh, P. (ur) (2011). Obrazi pismenosti. Spoznanja o razvoju pismenosti odraslih. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. in Kuran, M. (ur.). (2012). Temeljne zmožnosti odraslih. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. (ur.). (2011). Obrazi pismenosti. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Klemenčič, S., Možina, T., Žalec, N. (2009): Kompetenčni pristopi k spopolnjevanju andragoških delavcev. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje. (2007). Luxembourg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
- Kurikul na nacionalni in šolski ravni v poklicnem in strokovnem izobraževanju (2006). Ljubljana: Center za poklicno izobraževanje.
- Maretič Požarnik, Peklaj Cirila (2002): Preverjanje in ocenjevanje za uspešnejši študij. Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete.
- Marentič Požarnik, B. (1999). Evalvacija – kakšna, za koga, čemu?. Sodobna pedagogika, Letn. 50, št. 4, str. 20-36.
- Marentič Požarnik, B. (2006): Uveljavljanje kompetenčnega pristopa terja vizijo, pa tudi strokovno utemeljeno strategijo spreminjanja pouka. Vzgoja in izobraževanje, 1, str. 27 – 33. Ljubljana: Zavod za šolstvo.
- McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for »intelligence.« American Psychologist, 28, 1-14.
- Medveš, Z (2010): Obča, splošna in poklicna izobrazba. Sodobna pedagogika, št. 4, str. 52 – 72. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Milekšič, V. (2008): Uporaba opisnih kriterijev pri ocenjevanju znanj, spretnosti in veščin v strokovnem in poklicnem izobraževanju. Vzgoja in izobraževanje, 1, 49 – 58.
- Muršak, J. (2002): Pojemovni slovar za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, Center RS za poklicno izobraževanje.
- Musek, J., Pečjak, V. (2001). Psihologija. Ljubljana: Educy.
- OECD: The Role of National Qualifications Systems in Promoting Lifelong Learning.
- Opisi ravni jezikovnega znanja (2004). Center za slovenščino kot drugi tuji jezik, Univerza v Ljubljani.

- Plevnik, T. (2010): Kvalifikacijska ogrodja. Zveza svobodnih sindikatov (<http://www.zsss.si/attachments/article/271/KvalifikacijskaOgrodja-MSS.pdf>, dostopno dne 20. december 2011).
- Priporočilo evropskega parlamenta in sveta z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (2006/962/ES).
- Raven, J., Stephenson, J. (2001): *Competence in the learning society*. New York: Peter Lang Publishing.
- Rutar Ilc, Z. (2008): Opisni kriteriji in opisniki – izhodišče za povratno informacijo o kvalitativnih vidikih znanja. *Sodobna pedagogika*, posebna izdaja, str. 24 – 47.
- Rutar Ilc, Z. (2003): *Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Rychen S.D., Salganik L.H. (2001): *Defining and Selecting Key Competencies*. Gottinghen: Hogrefe & Huber Publishers.
- Rychen, S.D., Salganik, L.H. (2003): *Key Competencies for Successful Life and Well-Functioning Society*. Cambridge: Hogrefe & Huber Publishers.
- Sentočnik, S. (2004): Zakaj potrebujemo opisne kriterije in kako jih pripravimo. *Preverjanje in ocenjevanje*, letnik 1, št. 01, str. 51 – 57. Nova Gorica, Založba EDUCA.
- Sentočnik, S (2012): Dimenzije učenja, opisni kriteriji, značilnosti ocenjevanja. Interno delovno gradivo za izvedbo delavnice »Ocenjevanje in priprava udeležencev na ocenjevanje«. Andragoški center Slovenije.
- Sentočnik, S (2005): Portfolio kot instrument za spremljavo učenčevega napredka in kot strategija za spodbudo aktivnega učenja.
- Slovar Slovenskega knjižnega jezika (2008) (<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, dostopno 17.10.2011)
- Slovensko ogrodje kvalifikacij (SOK) <http://www.nok.si/>.
- SOLO taksonomija: www.learningandteaching.info, dostopno 15.12.2011.
- Spletna stran ACS Vrednotenje in priznavanje neformalnega znanja. Dostopno na: <http://vpnz.acs.si/portal/>.
- Spletna stran OECD. <http://www.oecd.org/dataoecd/57/27/34376318.pdf>, dostopno 15.12.2011
- Sternberg, R., Grigorenko, E. (2003): *The Psychology of Abilities, Competencies and Expertise*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Svetlik, I. (2006): O kompetencah. *Vzgoja in izobraževanje*, št. 1, str. 4 – 11. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Štefanc, D (2006): Koncept kompetence v izobraževanju: definicije, pristopi, dileme. *Sodobna pedagogika* vol. 5, str. 66 – 85.
- The European Qualifications Framework (EQF) http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc44_en.htm
- Ule, A. (2008): Družbeno porazdeljena kognicija. *Družboslovne razprave*, vol. 59, str. 31 – 48. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Verbinc, F. (1979): *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Vigotsk, L.S. (2010): *Mišljenje in govor*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Weinert, F.E. (1999): *Concept of Competence*. München: Max Planck Institute for Psychological Research.
- Winterton, J., Le Deist, F., Stringfellow, E. (2006): *Typology of knowledge, skills and competences: clarification of the concept and prototype*. Luxembourg: Cedefop Reference series.

Dostop do gradiv in kompletov

Gradiva in kompleti v podporo razvoja posameznih temeljnih zmožnosti odraslih, ki so nastala v projektu »Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalno pridobljenega znanja od 2011 do 2014«, so prosto dostopna strokovni javnosti in odraslim prek spletne strani <http://mm.acs.si/pismenost/>

V okviru zgoraj omenjenega projekta so nastala naslednja strokovna in izobraževalna gradiva:

1. Priročnik [Temeljne zmožnosti odraslih](#)

2. Serija izobraževalnih filmov in zvočnica »Na poti do življenjske uspešnosti«:

- zvočnica [Samoiniciativnost in podjetnost](#), vložna knjižica za izobraževalce, priročna knjižica za poslušalce
- izobraževalni film [Učenje učenja](#)
- izobraževalni film [Sporazumevanje v maternem jeziku](#)
- izobraževalni film [Samoiniciativnost in podjetnost](#)
- izobraževalni film [Matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji](#);

3. [Komplet e-knjižic](#) Opisniki temeljnih zmožnosti:

- [Priročna knjižica z navodili](#) za uporabo 4 knjižic za posamezno temeljno zmožnost;
- Opisniki temeljne zmožnosti [Sporazumevanje v maternem jeziku](#);
- Opisniki temeljne zmožnosti [Matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji](#);
- Opisniki temeljne zmožnosti [Samoiniciativnost in podjetnost](#);
- Opisniki temeljne zmožnosti [Učenje učenja](#).

E-knjižice uporabljajte, kot bo za vas najbolj primerno. Poljubno jih dopolnjujte, spreminjajte, prav tako si jih z lahkoto natisnete, saj smo v ta namen knjižice pripravili v A4 formatu. Predlagamo, da si najprej preberete [Priročno knjižico z navodili za uporabo](#), šele nato knjižice za posamezne temeljne zmožnosti.

Vsa navedena vizualna in zvočna gradiva so urejena tako, da se lahko prosto pregledujejo na spletu, neposredno predvajajo v izobraževalne namene ali se natisnejo za uporabo.

Avtorji bomo hvaležni za vaša mnenja, ocene in morebitna vprašanja!

Kontakt: Andragoški center Slovenije, Središče za raziskave in razvoj.

